

QASIM QIRXQIZLI

*Sədnik Paşa Pirsultanlının
bədii yaradıcılığı*

Gəncə - 2010

Qasım Qırxqızlı
Şair-jurnalist-publisist

Redaktor: Şahismayıl İsmayılov
Pedaqoq-jurnalist

Qasım Qırxqızlı
Sədnik Paşa Pirsultanlının bədiə yaradıcılığı
130 səh.

DQ 0302 A1 -09

“Pirsultan” - 2010

Ön söz

Sədnik Paşa Pirsultanlı mürəkkəb psixoloji yaradıcılığa malik olan tədqiqatçı alimdir. O, şifahi xalq ədəbiyyatının dərin məzmunlu tədqiqatçısı olmaqla bərabər, nəsr və poeziya sahəsində də qələmini sınımış, həyatı əhəmiyyət kəsb edən əsərlər yaratmağa nail olmuşdur. Bu tədqiqatçı alimin yaradıcılığının təhlil edilməsinə böyük ehtiyac vardır. Bu məsələni nəzərə alaraq onun yaradıcılığına nəzər yetirmək, nəsr və poeziya sahəsində qazandığı müvəffəqiyyətləri oxucuların nəzərinə çatdırmağı özümüzün mənəvi borcumuz hesab etdik.

Bir çoxları şeir yazmağa müxtəlif yaş dövrlərində başlasa da, Sədnik müəllim elə bil ki, şeiri ilə qoşa doğulub. Uşaqlıq dövründə keçirdiyi ağır, iztirablı illər onu şeirə, yaradıcılığa daha möhkəm bağlamışdır.

Lap kiçik yaşlarından təbiətə vurğunluğu onu lirizmə qəlbən bağlamışdır. Kiçik yaşlarından şeir yazdığına görə həmişə böyüklər tərəfindən qayğı ilə əhatə olunub. Xeyirxah insanların köməyi nəticəsində ali təhsil alıb, namizədlik və doktorluq dissertasiyaları müdaifə edib. Əllidən artıq kitab, yüzlərlə qəzet və jurnal məqalələri yazaraq problemlə mövzulara toxunmuşdur.

Türk dünyasının folklor nümunələrini toplamaq üçün Azərbaycanı oba-oba, oymaq-oymaq

gəzmişdir. Qazaxıstan, Dağıstan, Orta Asiya, Rusiya, Almaniya, Türkiyə, İranda olmuş, dəyərli çıxışları ilə simpoziumlarda məruzələr etmişdir. Onun yaradıcılığı əsasında Türkiyənin universitetlərində neçə-neçə tələbə diplom işi yazmışdır.

İndiyə qədər “Öz səsim”, “Pirsultan bulağı”, “İnciçiçəyim”, “İlahi bir səs”, “Yuxular olmasaydı”, “Bir içim nəğmə”, “Bir çiçəkdə vətəndi”, “Yıldızdağdan əsən külək”, “Pirsultan pınarı”, “Saz nəfəsli şeirlərim” adlı şeirlər kitabı işıq üzü görmüşdür. “Gənclik çəmənimin payız çiçəkləri” şeir kitabında isə “Pirsultan pınarı” kitabından kənarda qalmış və yeni yazılmış şeirlər daxil edilmişdir.

Gəncliyində şeirə nikbin əhval-ruhiyyə ilə gələn şairin şeirləri vətənə, onun əsrarəngiz təbiətinə, sevimli həyat yoldaşı mərhum Səfurə xanımın ülvə məhəbbətinə həsr edilmişdir. Səfurə xanımın vaxtsız vəfatı onun başı üzərinə qara buludları gətirmiş, sözlə dolu sinəsinə yeni bir qəm də əlavə etmişdir. Səfurə xanımın ölümü, ulu babası Pirsultan Abdalın faciəli həyatı şeirlərində dərdli-qəmli motivlərlə açıq-aydın özünü buruzə verir. Xarici ölkələrdə olarkən yazdığı şeirlər gələcəkdə fəaliyyət göstərən tədqiqatçılar üçün zəngin bir materialdır.

Gənclik illərində Daşkəsən, Kəlbəcər və Goranboy rayon qəzetlərində redaktor vəzifəsində çalışmışdır. Bu illər onun bədii, publisistik sahədə

püxtələşməsində mühüm rol oynamışdır. Qırx ildir professor, tədqiqatçı alim kimi ali məktəbdə fasilə vermədən tələbələrin təlim-tərbiyəsi ilə məşğuldur.

Sədnik müəllim nəvələrini ömrünün – qocaman palıd ağacının yaşıl pöhrələri hesab edir. Onun övladları, gəlinləri, nəvələri Pirsultan Abdalın, Sənəmin, Abdulkərimin, Sədnikin və Səfurə xanımın şeirlərini əzbər bilirlər. Eyni zamanda övladları və nəvələri Pirsultan Abdalın başladığı şərəfli yolu inamla davam etdirirlər.

Sədnik Paşa Pirsultanlıını özünün dediyi kimi onu tale şairi adlandırmaq olar. Başına gələnləri taleyin diktəsi ilə kəlmə-kəlmə ağ vərəqlərə köçürür. Bu köçürmələr dolmuş yaz buludunu xatırladır. Dolmuş buludlar sonra da göz yaşı kimi ağ vərəqlər üzərinə inci saflığı ilə süzülür.

Sədnik müəllim xalq şeirimizin bütün incəliklərinə dərinləndən bələd olan qələm sahibidir. Buna görə də onun hər misrasında ulu qaynaqlarımızın dərin izləri görünür. Ömür-gün yoldaşını vaxtsız itirən Sədnik müəllim umu-küsüsünü, giley-güzarını gizlətmir.

Deyərdin, hamıdan əzəldi Sədnik,
Taleyi, yığvalı gözəldi Sədnik,
İndi xəzan vurmuş xəzəldi Sədnik,
Hardadı bəs ağlın, huşun, a dünya?

Sədnik Paşa Pirsultanlının poeziyasında yeni bir tərəvət, yeni bir duyum hiss olunur. Belə duyumun daxilində sanki vulkan püskürür. Bu püskürmədə geniş dünyaya göz açmağa, onun gözəlliklərinə tamaşa etməyə can atan bir məhəbbət boy atır. Həmin məhəbbət “Sədnik Paşa və Səfurə Pirsultanlı dastanı”nı xatırladır.

Sədnik müəllimin çoxşaxəli yaradıcılığı təkcə Azərbaycanla məhdudlaşmır. O, türk dünyasına sığınan, onun xalq deyimlərindən bəhrələnməyi bacaran tədqiqatçı alim, şair və nasirdir.

Sədnik Paşa Pirsultanlının həyat və yaradıcılığını əhatə edən bu kitabın oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanacağına böyük ümid bəsləyir və inanırıq ki, ömrünün qürub çağını yaşayan tədqiqatçı alimin geniş yaradıcılıq mayacağı gələcək nəsillərin yollarına nur səpəcəkdir. Bu ümidlə də sevimli oxucularımızdan ayrılaraq Sədnik Paşa Pirsultanlının yaradıcılığından bəhrələnməyi arzulayırıq.

Qasım Qırxqızlı
Şair-jurnalist-publisist

I FƏSİL

Sədnik Paşa Pirsultanlının poetik söz dünyası

Sədnik Paşa Pirsultanlının çoxşaxəli yaradıcılığı bir çox istiqmətlərdə inkişaf etmişdir. Onun yaradıcılığında milli poetik fikrin ən incə çalarları həmişə diqqəti özünə cəlb edir. Bu isə onun poetik fikrinin ən böyük nailiyyətlərindən biridir.

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının bilicisi, dərin məzmunlu poetik istedadla malik olan bu qocaman tədqiqatçının özünün cahana sığmayan söz dünyası vardır. Yaşı səksəni ötməsinə baxmayaraq arayır, axtarır, tədqiqat işlərini usanmaq bilmədən inamla davam etdirir. Bütün türk dünyasının folkloru haqqında geniş məlumata malikdir. Təbiətən dadlı-duzlu söhbətləri, hazır-cavablığı ilə onu yaxından tanıyanların qəlbində özünə isti yuva qurmağı, məlhəm hissləri yaratmağı məharətlə bacarır.

Sədnik müəllimin tərcümeyi-halına nəzər saldıqda görürük ki, o, ömrüboyu xalq ruhu ilə yaşamış, qüdrətli, cəfakeş bir alim kimi böyük şöhrət qazanmışdır. Onun özü kimi şeir dili də sadə, diqqəti çəkən və yaddaqalandır.

“Nizami və folklor” kitabına görə 1977-ci ildə “Yejeqodnik”ə (Velikaya sovetskaya ensiklopediya) daxil edilib. “Dədə Qorqud boyları” haqqında topladığı əfsanələr və elmi məqalələrinə görə 2000-ci ildə Türkiyədə nəşr olunmuş “Kitabi-Dədə Qorqud” ensiklopediyasının I və II cildlərində təmsil olunub.

20 ildən artıq Gəncəbasarda Aşıqlar Birliyinin sədri olub. Uzun müddət ərzində Gəncəbasarda aşıq poeziyasının, sənətinin inkişaf etdirilməsi sahəsində əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir. Gənc istedadların üzə çıxarılması sahəsində də gərgin fəaliyyət göstərmiş, unudulmuş, yaddaşlardan silinmiş saz havalarına yeni nəfəs gətirmişdir.

Azərbaycan Aşıqlar Qurultaylarının rəyasət heyətinin və plenumunun üzvü seçilmişdir. Bu qurultaylarda etdiyi məruzə və çıxışlar rəğbətlə qarşılanmışdır. Qəlbən, sidq ürəklə aşıq ədəbiyyatına, türk dünyasının folkloruna bağlı olan, unudulmuş bir çox ustad aşıqları da gündəmə gətirərək onların yaradıcılığını geniş şəkildə təhlil etməyi və yaşatmağı özünün mənəvi borcu hesab etmişdir. Xalq tərəfindən yaradılan bir çox mahnı və nəğmələrimizin xalqa qaytarılmasına, rəhbərlik etdiyi “Çəsmə” folklor teatrında göstərdiyi fəaliyyətə görə “Əməkdar mədəniyyət işçisi” adına layiq görülüb.

Sədnik Pirsultanlının yaradıcılığı təkcə Azərbaycanla bitmir. Bir çox müsəlman ölkələrində olduğu kimi, 1993-cü ildə Ankarada keçirilən “İpək yolu uluslararası folk ədəbiyyatı” simpoziumunda və Nev şəhərində keçirilən “Hacı Veli Bektaş” törənində dolğun məruzə ilə çıxış etmişdir.

Folklor institutunun müdafiə şurasının üzvü kimi AMEA-nın Folklor İnstitutunun 2004-cü ildə təşkil etdiyi I, II, 2005-ci ildə III, IV uluslararası “Ortaq türk keçmişindən orta q türk gələcəyinə” həsr olunmuş folklor simpoziumlarının məruzəçisi olmuşdur.

Respublikamızda öz imzası ilə yaxşı tanınan alim, aşiq yaradıcılığının nəzəri problemlərini elmi əsaslarla işləyən görkəmli tədqiqatçı kimi 2004-cü ildə nəşr olunmuş “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”nin I cildinə daxil edilib. Respublikamızda və bir çox xarici dövlətlərdə yorulmaz tədqiqatçı alim-professorun gördüyü işlər təqdirə layiqdir. Ona görə də 2005-ci ildə “Aztelefilm” yaradıcılıq birliyinin dövlət sifarişi ilə “Pirsultan” adlı sənədli televiziya filmi çəkilməmişdir. Bütün bunlarla bərabər cəfakəş alim, vətənpərvər vətəndaş olan Sədnik müəllim pedaqoji fəaliyyətini də yorulmadan davam etdirir. 2007-ci ildə “Qabaqcıl təhsil işçisi” adına layiq görülmüş və “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşdur.

14 namizədlik və 6 doktorluq dissertasiyalarının apponenti olmuş, əmək və müharibə veteranıdır.

Səksən illik ömrünün 56 ilini Azərbaycan folklorunun toplanması, tədqiqi və nəşrinə həsr etmiş tədqiqatçı alimin yaradıcılıq arenası geniş və hərtərəflidir. Həyatının qürub çağını yaşayan qocaman tədqiqatçının yaradıcılıq yoluna nəzər saldıqda onu folklorumuzun şahı adlandırmaq olar. Bəlkə də respublikamızda folklor dünyasının ən birincilərindən biri də məhz Sədnik Pirsultanlıdır.

Aşağıda götürülən elmi əsərlər və ixtiralar da onun iti qələminin məhsuludur. “Nizami və folklor”, “Azərbaycan xalq yaradıcılığının inkişafı”, “Nizami və xalq əfsanələri”, “Heca vəznli şeir və mənzum atalar sözləri”, “Heca vəznli tapmacaların inkişafı”, “Azərbaycan eposunun əfsanə qaynaqları”, “Ozan-aşıq sənətinin nəzəri məsələləri”, “Heca vəzninin bayatı və qoşma möcüzələri”, “Azərbaycan əfsanə və rəvayətlərinin ədəbi abidələrimizlə müqayisəli tədqiqi” və sair əsərlərdən dərslik kimi geniş şəkildə istifadə olunur. Əllidən çox kitabın müəllifi olan bu qocaman, yorulmaz tədqiqatçı alim bu gün də gənclik həvəsi ilə işləyir, usanmaq nə olduğunu bilmir.

2008-ci ildə “Aşıq Şəmşirin poetik aləminə səyahət” və 2009-cu ildə “Azərbaycan türklərinin xalq əfsanələri” kitabları geniş oxucu auditoriyası tərəfindən rəğbətlə qarşılanmışdır. Bir çox fəxri

adların sahibi olan Sədnik müəllimin gərgin mübarizələrlə keçən şərəfli həyat yolu unudulmazdır.

Sədnik Paşa Pirsultanlının poetik söz dünyası heç bir poeziya nümunəsinə oxşamır. Bu sahədə onun özünün xüsusi dəsti-xətti vardır. Yurd, el-oba sevgisi hər bir insanın qəlbində yaşamalı, onun isti-soyuğuna dözməli, keçdiyi ömür yolunda silinməz izlər qoyub getməyi bacarmalıdır. Demək olar ki, yuxarıda dediyimiz keyfiyyətlərin bir çoxu yox, hamısı Sədnik müəllimin poetik dünyasında cəmlənmişdir.

Sədnik Paşa Pirsultanlının “Pirsultan pınarı” adlı, 668 səhifəlik şeirlər kitabı 2007-ci ildə nəşr olunmuşdur. Fikirlərimizi həmin kitabın dövrəsində cəmləşdirərək uzun, çətin bir səyahətə çıxmağı qərarlaşdırdıq.

Kitabda şair-alimin 1946-cı ildən bu günə qədər qələmə aldığı şeirlər cəmlənmişdir.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutu Elmi Şurasının 2007-ci il 31 oktyabr tarixli, 7 sayılı iclasında bu kitaba ona görə qrif verilmişdir ki, “Pirsultan pınarı” kitabındakı şeirlərin çoxunu müəllif folklor səfərlərində aparılan araşdırmaları ilə eyni dövrdə yazmışdır.

Filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, respublikanın Əməkdar müəllimi, Əməkdar Mədəniyyət işçisi Sədnik Paşa Pirsultanlı deyir:

- Şeirlərim mənim həyatım və tərcümeyi-halımdır.

Bunu söyləməklə o, demək istəyir ki, şeirlərim yaradıcılığımın ən yüksək pilləsində dayanır, mənim üçün doğma və müqəddəsdir.

Sədnik Pirsultanlının maraqlı tərcümeyi-halı vardır. 20 may 1929-cu ildə Gəncə yaxınlığında Daşkəsən bölgəsinin Qazaxyolçular kəndində dünyaya göz açıb. Bu kənd ulu babaları Pirsultanın adını daşıyan Pirsultan dağının ətəyindədir. Atasının atası Türk Paşa, anasının atası Türk Səməd olmuşdur.

Pirsultanlılar nəslə olmaqla saza-sözə vurğun olmuş, ağız ədəbiyyatının bilicisi kimi tanınmışlar. Bu nəslin şəcərəsi Pirsultan Abdaldan bəri məlumdur. Nəslin ilk yazarı və fəxri XVI əsrin böyük sənətkarı Pirsultan Abdaldır. Onun qızı Səkinənin nadir şeirləri hal-hazırda əldə vardır. Ali dini təhsil almış dayısı Abdal Kərim gözəl təbə malik bir şair olmuşdur.

Bütün tarixi varidatları sinəsində yaşadan, 130 il ömür sürən Leyli nənəni Sədnik Pirsultanlı özünün müəllimi hesab edir. Leyli nənənin ulu Pirsultan Abdaldan dediyi şeir parçaları da Sədnik müəllimin poeziya yaradıcılığında mühüm rol oynamışdır.

Sivas ellərində zilim çalındı,
Camal ellər bölüm-bölüm bölündü,

Mən dostdan ayrıldım bağrım dəlindi,
Katib, əhvalımı şaha söylə, yaz!

İlk gənclik illərində də şeir dünyasına nikbin əhval-ruhiyyə ilə gələn Sədnik müəllim çətin poeziya yolu ilə inamla, büdrəmədən addım atmağı bacarmışdır.

S.P.Pirsultanlının “Pirsultan pınarı” kitabı 28 bölümdən ibarətdir. İlk bölümü “Bir çiçəkdə Vətəndir” adlanır.

Qurban olum,
Bir yanı Dərbənd Vətənə.
Qurban olum,
Bir yanı qürbət Vətənə.
Qurban olum,
Təbrizimə, Göyçəmə,
Qəlbim büründü qəmə.
Bir qəmim də Vətəndir,
Ürəyim də Vətəndir.

Özünü Vətənə, doğulduğu yurda qurban verməyə hazır olan şair “Bir qəmimdə Vətəndir, Ürəyimdə Vətəndir” - deməklə bütün varlığı ilə vətənə bağlı olduğunu bildirir.

Ana təbiətin dilini bilmək, onu poeziyaya gətirmək şairdən ustalıq tələb edir. Təbiətin bütün sirlərinə bələd olan, onu poeziyaya çevirməyi bacaran Pirsultanlı “Yağış” şeirində deyir:

Hönkürə-hönkürə gələn buludlar,
Elə bil ruhuma, canıma yağdı.
Meh yağışa, yağış ruha qarışdı,
İkisi bir yerdə qanıma yağdı.

Sədnik müəllimin şeirlərində qəlb inamından, insana, gözəlliyə vurğunluqdan irəli gələn bir çox məqamlar vardır. Durna telli saza vurğunluğunu heç bir zaman gizlətmir, onu saz nəfəsli təbii boyalarla rəngləyir. Bu rənglərin çalarlarında sazın yaratdığı müqəddəs boyaları axtarır. “Saz nəfəsli şeirləri” ilə sazın simlərindən qopan ah-naləni ürəyinin ah-naləsi ilə eyniləşdirməyə çalışır:

Söylə tarixini, a telli sazım,
Sən varsan Harutdan, Marutdan bəri.
Sənin ilk səsinə Musa eşitmiş,
Gəlmisən Dəclədən, Fəratdan bəri.

Həqiqətən də belədir. Sazla deyilən söz Dədə Qorquddan, Aşıq Abbas Tufarqanlıdan, Xəstə Qasımdan, Yunis İmrədən, Dədə Ələsgərdən, Dədə Şəmşirdən yadigar qalaraq, tüğyan etməyi bacarır.

“Aşıq” şeirində aşığa, onun sənətinə yüksək qiymət verir:

Sazınla ucalır sözün şöhrəti,
Şair yazır, aşıq verir zinəti

Qəlbində el ruhu, el məhəbbəti
Hər sözü tarixdə yadigar, aşıq.

Dağlar haqqında çox yazılıb, çox deyilib. Lakin dağlar qoynunda göz açan, ona məftunluğunu gizlədə bilməyən şair öz üslubuna uyğun şəkildə dağları, onun hər daşının vətənə keşikçi olmasını poetik dillə tərənnüm edir.

Sinəsi çalın-çarpaz olan dağlar Sədnik müəllimin də sinəsini hər an yandırır, üzünü onun soyuq daşına, yaşıl çəməninə, gülünə-çiçəyinə sürtərək uyumaq istəyir dağ qucağında.

Can atır göylərə o məğrur başın,
Ağrıdır, Şahdağdır, çoxdur qardaşın,
Vətənə keşikçi sənin hər daşın,
Bu xalqın əyilməz bir oğlusan, sən.

Təbiəti sevən insanlar çoxdur. Şeir yazmaq istəyən hər bir kəs insan həyatının tərcumanı olan təbiətə üz tutur. Lakin təbiəti duymadan görməklə şair olmaq asan məsələ deyildir. Təbiəti şeir dili ilə vəsf etmək üçün gərək təbiətin dilini biləsən, onu sevəsən, oxşayasan. Qəlbin daim təbiətlə təmasda olmalı, onun sehri-məhəbbətini duymağı bacarmalısan ki, təbiət gözəlliklərini şeirə çevirməyi də bacarasan.

Boynubükük olan bənövşə məsumluq timsalı kimi şairlərin şeirlərində həmişə vəsf olunub.

Lakin Sədnik müəllimin “Bənövşə” adlı şeiri tamamilə başqa bir formada oxuculara çatdırılır. Bənövşəni insan hissləri ilə eyniləşdirir, bənövşə kimi dərđini yara tez açdığını, lakin öz dərđini bənövşədən az açdığına görə bənövşəyə xitabən deyir:

Neynəyim ki, mən də yara dərđimi,
Sənin kimi tez açmışam, bənövşə.
Sən nələr çəkmisən bütün el bilir,
Mən dərđimi az açmışam, bənövşə.

Sədnik müəllimi gözəllik aşiqi kimi tanımaq məqsədəuyğun olardı. Qarşısına çıxan bütün gözəlliklərdən yorulmur. “Dağlar gözəli” şeirini həssaslıqla qələmə alır, eşq oduna yanaraq Kərəmi keçdiyini dilə gətirir.

Sədnik onu gördü sevdaya düşdü,
Yandı eşqi, amma Kərəmi keçdi.
Yüz gözəl içindən tək onu seçdi,
Köksündə ürəkdi, dağlar gözəli.

O, bu şeirində öz ülvı sevgisini Kərəmin sevgisindən də üstün tutur, yüz gözəlin içindən ancaq dağlar gözəlini seçdiyini vəsf edir.

Sədnik müəllim xalq ruhu ilə yaşamış, qüdrətli, cəfakeş bir alim kimi xalq ruhundan qaynaqlanan yaradıcılığını müqəddəs şeirlə qoşa-

laşdırmağı məharətlə bacarmışdır. Onun özü kimi yaradıcılıq dili də sadə, diqqəti çəkəndir.

“Pirsultan pınarı” şeirində bu pınarın suyunun bal daddığını, daşların mərcanı, ləli olduğunu poetik boyalarla qələmə alır:

Nənəm, sən deyənlər oldu,
Sədnikə yadigar qaldı,
Pir Abdaldan payın aldı,
Aldı, Pirsultan pınarı.

“Qalıbdır” şeirində Qoşqar dağının zirvəsində yaza tala-tala qalan qarı qış fəslinin meyvəsi adlandırır, yeni bir fikri ifadə edir.

Qoşqarımın zirvəsində,
Tala-tala qar qalıbdır.
Bir fəsilin meyvəsidir,
Qışdan yadigar qalıbdır.

“Bulaq” şeirini oxuduqda insan xəyalı ulu keçmişə qayıdır, qoca ozan Dədə Qorqud gəlib gözlərimizin önündə canlanır:

Səni görçək sehirləndim,
Qayalardan sızan, bulaq.
Qopuzunu sən çalırsan,
Hanı qoca ozan, bulaq?

Şairin yaradıcılığında təbiət təsvirləri üstünlük təşkil etməklə, arzu edir ki, ürək dönüb çiçək olsun. Çünki nə ürək, nə də ki, çiçək əbədi deyildir:

Çiçəklərdən dəstə bağla,
İçində bir ürək olsun,
Özün kimi gərək olsun.
O ürəyi gülə bələ,
Ürək dönüb çiçək olsun.

Poeziyanın meyarı şairin yetkinlik meyarını üzə çıxardan əsas amillərdən biridir. Mənəvi müdrikliyin meyarı, şəxsiyyətin harmoniyası, tapılan epitetlərin gözəlliyi istedadla birləşərək yeni bir poetik aləm yaradır:

Düşmənin mərmisi, gülləsi,
qoy mənə dəysin
Vətənimə dəyməsin.
Analar Sədnik adlı oğulu
bir də doğar,
Vətəni heç kəs doğa bilməz.

- deyən şair düşmən gülləsinin ona dəyməsini, vətənə dəyməməsini istəyir. Bu istəyin daxilində vətənpərvər hissli duyğular açıq-aydın hiss olunur.

Yollar kiçik cığırlardan başlayaraq böyük el yollarına qovuşur. Bu yollar daşlı-kəsəkli, bəzən isə hamar olur.

Hər bir insanın həyat yolu vardır. Sədnik müəllimin yolları qarşısına çıxan daşı, kəsəyi təmizləyərək, kol-kosu qıraraq aydınlığa doğru gedən bir yoldur. Çünki bu yollar onu sağ-salamat saxlayaraq irəliləməsinə təkan vermiş, müqəddəs el yoluna qovuşmağına bələdçilik etmişdir.

Ayrılar, qovuşar bu yollar,
Sınəmə sığışar bu yollar.
Çətin olar, hamar olar bu yollar
Dolana-dolana kəmər olar bu yollar.
Bəzən olar qəm gətirər bu yollar,
Bəzən olar gül bitirər bu yollar.

“Qiyətlidi” şeirində daşın, quşun, ağacın, budağın, yarpağın, ocağın öz yerində olmasını deməklə şair hər şeyin öz yerində qiymətli olmasını gözəl sayır. Bəli, belədir. Hər şey öz yerində olanda həm təbiət, həm insan daha gözəl, daha əsrarəngiz olur.

Şeir yazanın mənəvi saflığı, fitri istedadı, həyat təcrübəsi həmişə üstünlük təşkil etməlidir. Sözü şeir incisinə çevirmək, gördüyün hər bir hadisədən nəticə çıxarmaq, müşahidəçilik qabiliyyətini dərinləşdirmək yazar üçün meyara çevril-

məlidir. Yuxarıda dediyimiz bu fikirlər S.P.Pir-sultanlının yaradıcılığında üstünlük təşkil edir.

Bu yurda göz dikib yağı,
Bu yurdda qan töküb yağı.
Sinəmizə çəkib dağı,
Gəlib çatıb döyüş çağı,
Nə istərsən, Oğuz oğlu?

“Nə istərsən, Oğuz oğlu?” şeirində şair yurdumuza yağının göz dikdiyini, sinəmizə dağ çəkdiyini, döyüş çağının çatdığını, qılıncı sıyırıb düşmənlə mücadiləyə qalxmağın, vaxtının yetişdiyini bəyan edir.

Doğma vətənimiz Azərbaycan şairin yaradıcılığında önəmli yerlərdən birini tutur. Kəlməsinin əvvəli də, axırı da Azərbaycandır, Vətəndir. Hətta, özünü vətənə qurban verməkdən belə çəkinmir:

Azərbaycan, gözəl vətən,
Adına qurban olum.
Torpağının ətrinə,
Dadına qurban olum.
Torpağını əkənə,
Alın təri tökənə,
Keşiyini çəkənə,
Orduma qurban olum.
Ürəyimin özəyi,
Yurduma qurban olum.

Şair demişkən: - orduma qurban olum ki,
ürəyimin özəyi yurdum yaşasın.

Təbii gözəlliklər insana, bütün varlıqlara
verilən böyük xoşbəxtlikdir. Bu gözəlliyi duymaq,
onu nəzmə çəkmək S.P.Pirsultanlının poetik alə-
mində üstünlük təşkil edir. “Azərbaycan gözəli”
şeirində bu gözəllik təsdiqini tapmışdır.

Necə gözəl olur hüsnü səhərlər,
Səni ovsunlayar, səni sehirlər.
Könlümün gül vaxtı qələm çalıbdı,
Gözəllik fırçası burda qalıbdı.
Qadasın aldığım ana torpağın,
Qəlbinin parçası burda qalıbdı.

Poeziyanın fəvqəltəbii gözəlliyi ilham pə-
risinin gücündə və qüdrətindədir. Poeziyanın se-
hirli çalarları o zaman mükəmməl kamilliyə qadir
olur ki, o, ürəkləri ehtizaza gətirməyi bacarsın, hər
bir insanın taleyini özündə cəmləşdirə bilsin.
“Mənim dünyam” şeirində dünyanın başdan-başa
möcüzələrlə dolu olduğunu diktə edir.

Kainatın qucağında,
Onun yaşıl oylağında,
Möcüzəsən, mənim dünyam.
Yağmura bax, yağışa bax,
Güllü yazıya, sərt qışıya bax,
Möcüzəsən, mənim dünyam.

Hər bir şairin özünün xüsusi yaradıcılıq yolu vardır. Azərbaycan ədəbiyyatında yazılan şeirlər əsasən heca vəznində yazılır. S.P.Pirsultanlı heca vəzni ilə bərabər sərbəst vəzndə də şeirlər yazır və bu şeirlər oxucunun diqqətini özünə çəkməyi bacarır.

Pirsultan dağına ithaf etdiyi şeirində bu dağ dağ başında köz qalasına bənzədir. Od-alov, ocaq-köz bizim üçün müqəddəs sayılır. Bu isə atəşpərəstliyimizdən irəli gələn bir hal kimi qiymətləndirilməlidir.

Başın seyrəngahım, ayağın köyüm,
Qoşqarımın öz anası, Pirsultan.
Adın Qızılbaşdan bir yadigarıdır,
Dağ başında köz qalası, Pirsultan.

Yox, aşiq, köz qalası,
Dözmüsən, döz qalası
Hər kəsə çox şirindi.
Öz yuvası, öz qalası.

Özünə şirin saydığı yurdunu, qalasını ilahiləşdirən şair keçmişimizə, soy-kökümüzdə söykənərək əsrlərin o tayından adlayıb, rüzigarın isti-soyuğuna dözə-dözə bu günümüzdə qədər yaşayan qalalarımızı Abdaldan, Xətaitən yadigar qaldığını önə çəkir.

Yox, aşiq, nişan qala
Dağ üstə, nişan qala.
Abdaldan, Xətəidən
Qalıbsan, nişan qala.

S.P.Pirsultanlı folklorşünas-alim olmasına baxmayaraq poeziyanın yüksək zirvəsinə qalxacağına və orada əbədi qərarlaşacağına inanır və bu yolla inamla irəliləyir.

Nə qədər desə də yenə görünür ki, şairin dağlara deyiləsi çox sözü var. Yaradıcılığının hansı tərəfini tərpədirsənsə tərpət, orada mütləq dağlara həsr olunmuş şeirlərə rast gələcəksən. Hamısı da müxtəlif məzmununda, müxtəlif biçimdə, müxtəlif ölçüdə olur.

Çoxlarını yola salıb,
Dağlar dağlığında qalıb,
O, qüdrətdən bir pay alıb,
Veribdi dözümlü dağlara.

Və yaxud:

Həsəndədə, Həsənbaba,
Qoşa-qoşa Həsən, dağlar.
Mən qocaldım, siz cavansız,
Həmənkişiz, həmən, dağlar.

Gəzməli, görməli,
Sədnik, könül verməli,

Buludların süd gölүdü,
Buludları əmən, dağlar.

Şairin təbiət mövzulu şeirləri insan həyatı ilə həmahəng səsləşir. Bunu isə onun yaradıcılıq tapıntısı hesab etmək olar.

“Sevgi çəmənim” bölümündə müxtəlif səp-kili şeirlər toplanılmışdır. “Verəmmərəm” şeirində itən gəncliyini bir də sevgiyə qaytarıb verə bilmədiyindən gileylənir.

Səndən aldığım gəncliyi,
Birdə geri verəmmərəm.
Bağçanıza yüz yol girəm,
Həmən gülü dərəmmərəm.

Sədnik, o tanrı payımdı,
Günəşimdi, həm ayımdı,
O, mənim xan sarayımdı,
Uçsa bir də hörəmmərəm.

“Açma mənim məktubumu” şeirində şair orada hiss və həyəcanın olduğunu bildirir, yad əlin dəyib izi düşməsindən qorxur. Bu müqəddəs sevgi duyğularını gizli saxlamağı üstün sayır:

Açma, mənim məktubumu,
Yox əl vurma, dəymə ona.

Yad əl dəyər, izi düşər
Orda hiss var, həyəcan var.

Sədnik müəllimi yaxşı tanıyanlar bilir ki, onun həyat yoldaşı Səfurə xanım həmişə arxadağa olmuş, yaradıcılığına zülmətlərdə şam kimi yanıb nur ələyərək, qətrə-qətrə əriyərək ömrünü-gününü onun yolunda qurban vermişdir. Səfurə xanımı vaxtsız itirən alim-şair özünü qanadı qırılmış qartala bənzədir. Dağların, qayaların, əngin səmanın onsuz qaldığını yana-yana qələminin süzgəcindən keçirir.

Həyat yoldaşı Səfurə xanıma yazdığı “Qalıb” şeirində ilk eşqinin, istəyinin dağlarda qaldığını bildirir:

Sədnik bu dünyada yaşarmı sənsiz,
Qəlbi dalğalanıb coşarmı sənsiz,
Dağlara bir nəğmə qoşarmı sənsiz?
İlk eşqim, istəyim dağlarda qalıb.

Daha sonra Səfurə xanıma həsr etdiyi “Vermərəm” şeirində ürəyini, eşqini ondan başqa heç bir kəsə verməyəcəyini bildirir:

Biləsən ki, ürəyimi, eşqimi,
Sənə verrəm, özgəsinə vermərəm.
Bağlardan, dağlardan bənövşə dərrəm,
Sənə verrəm, özgəsinə vermərəm.

Şəxsiyyətlər, məşhur mahnılarımız, el havalarımız, xalq təbabətində geniş yayılmış bitkilər, müxtəlif müalicə üsulları və s. barədə də saysız-hesabsız söyləmələr toplayıb oxucuların istifadəsinə vermişdir.

S.P.Pirsultanlı uşaqlıq və ilk gənclik illərində çətin və ağır həyat tərzi keçirsə də təbiət etibarını ilə son dərəcə nikbin, şən, şux, hazırcavab bir adamdır. Şəxsi həyatı və gündəlik qayğıları ilə bağlı söylənilən çoxsaylı lətifələr onu son vaxtlarda gülüş qəhrəmanına çevirmişdir.

S.P.Pirsultanlının şeirlərində məhəbbət mövzusu da ayrıca bir xətlə davam edir.

Deyirlər ki, səksən, doxsan
Vaxt çatanda bir gün yoxsan.
Sədnik deyər, çox uşaqsan
Yüzdə də baldı məhəbbət.

Şairin “Məhəbbət” şeirindən görünür ki, neçə ki, insan var, demək, məhəbbət də var. İnsan qocalsa da məhəbbət heç bir zaman qocalmır.

“Pirsultan pınarı” kitabında “Səfərlər” bölümü daha maraqlıdır. Gəzdiyi obalardan, ellərdən aldığı təəssüratlar məharətlə şeir dilinə çevrilmiş, yaddaqalan şeirlər yaranmışdır. Onu səyyah-alim adlandıranlar yanılmırlar. Azərbaycanın, Türk dünyasının ellərini qarış-qarış dolaşan tədqiqatçı alim ağız ədəbiyyatından seçmə nümunələr top-

layıb onu ilmə-ilmə toxuyaraq tarixdə misli-bərabəri olmayan elə bir xalça toxumuşdur ki, əsrlər keçsə də bu xalçanın nə rəngi solacaq, nə də o, öz təravətini itirəcəkdir. Kəlbəcərə həsr etdiyi “Yolum düşdü” şeirində poetik bir lövhə yarada bilməmişdir.

Gəlib çıxdım gül çağına,
Girdim Şəmşirin bağına,
Sınəm döndü söz dağına,
O, içən çeşmədən içdim.

Dedim, hanı Əli Bimar,
Sözü pərən Bəsti də var,
Yada düşdü çox sənətkar,
Sənət sevdasına düşdüm.

Yaşamaqdan doymayan şair “Mən doymamışam” şeirində yazır:

Həyat nə şirindir, ay Vətənoğlu,
Ömür gülzarından mən doymamışam.
İnsan yaşadıqca yaşamaq istər,
Bağçalar barından mən doymamışam.

Bu qoca dünyanın özü şirindi,
Sədnik, hamısından yazı şirindi,
Yayı, qışı, sərt ayazı şirindi
Dağların qarından mən doymamışam.

Qazaxıstan, Almaniya, Türkiyə, İran, Dağ-
ğıstan və bir çox ölkələri gəzən şair, folklorşünas-
alim rastlaşdığı bir çox hadisələrə biganə qalmamış,
gördüklərini şeir dili ilə deməyi bacarmışdır.

Qazaxıstan səfəri zamanı “Qorqudun mə-
zarı” şeirində Dədə Qorqud ilə görüşür, dərdləşir,
məzarı yanında daş olmuş qırx qızı görür:

Qorqudumu gördüm əlində qopuz,
Məzarı yanında daş olmuş qırx qız,
Gözəllərdən biri şikəst, ayaqsız,
Yaralı ceyranın bərəsindəyəm.

Almaniyada olarkən yazdığı “Dəyməz” şeiri
ibrətamizdir.

Qürbət el bəzənə bir cənnət ola,
Yurdumun bir parça daşına dəyməz.
Az görmədim alçaq, uca dağları
Qoşqarımın qarlı qışına dəyməz.

Sədnik deyər, qürbət elin nə yazı?
Qürbət eldə ötməz könlümün sazı,
Min gül açə min dərəsi, min düzü
Vətənin boranlı qışına dəyməz.

Vətəninin boranını, qışını, şaxta-sazağını
qürbət elin min baharına, yayına dəyişməyən şair

yanılmır, Vətəninə qəlbən bağlı olduğunu bir daha sübut edir.

Doğma, qardaş Türkiyəyə səfəri zamanı yazdığı şeirlər, doğmalıqdan xəbər verir.

Mən qocaman dağlarını dolaşdım,
Bilməm hansı çəmənizara, getmisən.
Ay Yunis İmrənin sarı çiçəyi,
Necə olub ürəyimdə bitmisən?

Yunis İmrənin sarıçiçəyini ürəyində bitirən Sədnik müəllimin Türkiyəyə məhəbbəti sonsuzdur.

“Pirsultan babam” şeirində Pirsultanı bahara pirə, ocağa bənzədir, Azəri yurdunda dağ olduğunu bildirir.

Türkiyə səfərləri zamanı yazdığı bitkin, dolğun şeirlər insan qəlbini rıqqətə gətirir.

“Araz” şeirində ürəyində Təbriz həsrətinin olduğunu, ayrılığın göz yaşına çevrildiyini, Savalana quş olub uçmaq istədiyini həsrətləklə Arazdan soruşur:

Göyüm-göyüm göynəmişəm,
Bilirsənmi, neyləmişəm?
Dərd becərib, qəm yemişəm,
Qəmimi biçimmi, Araz?

Bu misraları oxuyanda az qalırsan ki, Araza göz yaş təküb hönkür-hönkür ağlayasan. Dərd

becərib, qəm yemək, qəm biçmək kimi ifadələr təzadlı ifadələrdir.

Görkəmli bayatı ustadı Sarı Aşıq demişdir:

Mən aşiqəm ha sarı,
Sınıq könlüm ha sarı.
Aşıq dərdən ev tikdi,
Qəmdən çəkdi hasarı.

Sədnik müəllimin “Araz” şeirində söylədiyi fikirlər əsrlərin o tayını adlayaraq ustadı Sarı Aşığın oxşarlığına üz tutur, ondan ibrət dərsi götürdüyünü bir daha təsdiqləyir.

Folklorşünas-alim, şair adını qazanan S.P.Pirsultanlı Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində özünə görkəmli yerlərdən birini tutmuşdur. Yaşı səksəni keçməsinə baxmayaraq gənclik həvəsi ilə yazır, yenə də yaradır. Günlərlə oturub onunla söhbət etsən, görərsən ki, hər bir söhbəti şifahi xalq ədəbiyyatına söykənir. Onun dadlı, duzlu kəlamlarını, atalar sözləri, lətifələr, gülməcələr şirinləşdirir.

Sədnik müəllimin poetik duyğuları xalqımızın qan yaddaşından süzülüb gələn saf bir çeşməyə bənzəyir. Bu bənzəyişdə xalq ruhu aydınca hiss olunur. Xalq ruhundan qaynaqlanan, yaranan əsərlər unudulmur, yaddan çıxmır.

“Təbrizim layla” şeirində elə bil ki, Təbriz bir ağbirçək anadır, nakam övladına layla çalır, ayrılıq iztirablarına dözə bilmir:

Mənə də körpələr kimi,
Layla, de, Təbrizim, layla.
Di ələ al ürəyimi,
Layla, de, Təbrizim, layla.

Az çəkmədik zülm-zillət,
Hər dərdimiz bir hekayət,
Döyülməyən olmur, millət,
Layla, de, Təbrizim, layla.

“Bağdaddan gələn qəmli səslər” bölümündə, “Durnalar” şeirində Bağdadın dərdinə dözməyərək göz yaşı tökür, Füzulinin ahının ərşə dayandığını ürək yanğısı ilə bildirir:

Bağdadın hər günü qandı-qadadı,
Görən yazda gələcəkmi durnalar?
Dəşti-Kərbəlada, Vətən yolunda,
Şəhid olub, öləcəkmi durnalar?

Kəbənin qızıldan kərpici yandı,
Füzulinin ahı ərşə dayandı,
Sədnikin ürəyi qana boyandı,
Göz yaşını siləcəkmə durnalar?

Ürəklərdə heykəlləşən Cəfər Cabbarlı, Mirzə İbrahimov, Rəsul Rza, Nazim Hikmət, Firidun Şimşək, Bağır Ulduz, Ələddin Əsgərov, Həsən Mirzə, Hüseyn Arifə yazdığı şeirlərdə də insanlığın incə çalarları nəzərə çarpır.

Xeyirxah və yaradıcı insanlara həsr etdiyi şeirlər də öz motivinə görə seçilir.

Ustad aşıklara xüsusi səhifələr ayıran şair onların xalq qarşısında göstərdikləri xidmətləri yüksək qiymətləndirib və onların sazla vəhdətini birləşdirərək yaddaqalan şeir nümunələri yaradıb.

Sədnik deyər, unutmaram mən sizi,
Sizdə tapdım ilk cığırını, ilk izi,
Qorqudu, Abbaslı keçmişimizi,
Yaşaya-yaşaya yaşadır aşığı:

- deməklə ilk cığırını, ilk izini aşıklarda, sazda tapdığını, - söyləyir.

Aşığı və müğənni qızlar da şairin yadından çıxmamış, onlara xeyli sayda şeir həsr etmişdir.

Ay Gülarə, sazın niyə inləyir,
Hardan alıb bu kədəri, bu qəmi.
Hanı sənün şən avazın, ay zalım?
Dözəmmədim, yaş götürdü didəmi,
Dağa söylə, dağa göndər bu qəmi.

(“Gülə göndər”)

S.P.Pirsultanlı qəzəl janrına da müraciət etmiş, bu sahədə dilimizin saflığını, şirinliyini qorumağa çalışmışdır.

O tacidar Füzulinin, həm Seyidin, həm Vahidin, Deryayi-ümman içində ləli-mərcanı qəzəldir.

(“Qəzəldir”)

“Mənim mahnılarım” bölümündə də xeyli şeirə yer verilmişdir. Bu mahnıların həzinliyi sanki istidən pörşələnən ürəklərə sərin bulaq suyu səpir:

Dağ əriyər, göl quruyar,
Dağ tərənər, dağ yerişər,
Məhəbbətim dilə gəlsə...

Göydən günəş baxa bilməz,
Axar sular axa bilməz,
Məhəbbətim dilə gəlsə...

(Məhəbbətim dilə gəlsə...)”

Üçlük formasında yazılan belə şeir formalarına az məqamlarda rast gəlirik. Azər-baycan poeziyasında nadir hallarda işlənən bu şeir forması şairin tapıntısıdır:

Yaralanıb bilməmişəm,
Ürəyimə, dəymə mənim,

Kaman kimi inləmişəm,
Ürəyimə, dəymə mənim.

Təzə-təzə qaysaq tutur,
Elə bil süd qaymaq tutur,
Nə yaxşı qəmin unudur,
Ürəyimə, dəymə mənim.

(“Ürəyimə, dəymə mənim”)

Cəngi rübabı ilə köklənmiş ürəyinə dəyməkdən qorxan şair “Səni sevir, sevəcəkdə, ürəyimə, dəymə mənim” deməklə sevgisinə sadıq olduğunu bir daha sübuta yetirir. “Buludumun göz yaşları” bölümündə “Mən anamın göz yaşını içmişəm” şeirinin birinci bəndini həyəcansız oxumaq olmur.

Lap erkən atamdan, sonra anamdan,
Körpə ikən mən aralı düşmüşəm.
Nə biləsən sən ananı əməndə.
Mən anamın göz yaşını içmişəm.

Bu şeir parçasından görünür ki, şairin uşaq-
lıq dünyası xoş keçməyib, qəmli, sitəmli, anasız-
atasız günlərlə çox baş-başa qalıb.

Qəlbinin işığı və nuru ilə ürəklərdə heykəl-
ləşən S.P.Pirsultanlı yaradıcılığının bütün sahələ-
rində vətənə, xalqa, elə-obaya bağlı olduğunu

sübut edir. Onun yaradıcılığı qaranlıqlara işıq saçır, nabeləd yolçuya yol göstərir, nəsihət verir.

Sən gördüyün sıra-sıra dağların,
Qoynunda dünyaya gəlmişəm, oğul.
Çətin vaxtda, bərk ayaqda, dar gündə,
Bu elləri arxa bilmişəm, oğul.

El atan daş gedib düşər uzağa,
Yıxılısanda el qaldırır ayağa,
Sədnik deyər, vurulmuşam bu dağa,
Möhnəti qəlbimdən silmişəm, oğul.

Sevdiyi fidan nəvələrini unutmayan, onları dəli bir məhəbbətlə sevən baba şeir boxçasından balaca Səfurəyə, Vüsaləyə, Simrana da pay ayırmışdır.

Üç oğuldan, üç qızdan,
On ikicə nəvəm var.
Gözlərimin nurudu,
Simran onlardan fərqli,
Pirsultanın piridi,
Ərənlərdən biridi.
Soy-kökünün
Əşrəfidi, dürrüdü.
Nə vaxt onu görəndə,
Bilin Sədnik diridi.

(“Pirsultanın piridi”)

Söz elədir ki, gərək yerində deyilsin, daşdan keçsin, ürəkləri fəth etməyi bacarsın. S.P.Pirsultanlının sözü daşdan keçir. Çünki bu sözdə eldən qaynaqlanan çalarlar var. Sədnik müəllim daim təbiətlə təmasda olan, onunla dil tapıb danışmağı bacaran, gördüyü hadisələrdən təsirlənən, onu şeirə çevirməyi bacaran dahi sənətkardır. O, özünü təbiətdən ayırmır, mənən təbiətlə qoşalaşır. Bu qoşalıqdan isə gözəl poeziya nümunələri yaranır:

Yuyunan, daranan meşədi, meşə,
Elə bil qayalar şüşədi, şüşə
Yağışdan sonra.
Axan sular dərələrdə sellənər,
Bulaq suyu şərbət olar ballanar,
Yağışdan sonra.

(“Yağışdan sonra”)

Göydəki ulduzmu, yoxsa çiçəkmi?
Gəzir arasında, ay dərə-dərə.
Gecənin hüsnünə heyran qalmışam,
Qıvrılır ilan tək, çay dərə-dərə.

Bilmirəm o, kimdir marıxda yatmış,
Meşə gözəlini al-qana qatmış,
Qolları qurumuş nə sərrast atmış,
Ovçu hardan gəlmiş, ay dərə, dərə?

Qarğışdan uzaq olan şair meşə gözəlini alqana batırdığına görə sərrast atan ovçunu qarğayır, qollarının qurumasını arzulayır.

S.P.Pirsultanlının hikmət xəzinəsi də zəngindir. Hikmətanə, ibrətamiz deyimləri ilə oxucunu təəccübləndirməyi bacarır. Saza, sözə qiymət verməyənləri, bacarmadığı işdən yapışanları yamanlayır:

Aşığı, sözüm ürəyinə yatmasa,
Sən olasan, ol yaradan, oxuma.
Bir gözəldir yüz cür zinət vurmuşam,
Geydirmişəm Zərxaradan, oxuma.

Şeyda bülbül təki dolan bu bağı,
Şeirdən salıbdı salan bu bağı,
Sədnik, deyər etmə talan bu bağı,
Könülsüzsən çıx aradan, oxuma.

Adətən yazarların çoxu dünyanın bivəfa olmasından həmişə giley-lənirlər. Əksinə olaraq Sədnik müəllim dünyadan giley-güzar etmir, əksinə onu vəsf etməkdən doymur.

Doymadım nə yazından, qışından
Qara buludları dağıt başından,
Ləl tökülsün torpağından, daşından
Baxım camalına doyum, a dünya.

Müxtəlif səpkili şeirlərdə Sədrik müəllimin yaradıcılığı özünün tutarlı yerini tapmışdır.

Mən şeir dəftərimi,
Sağ gözüm olsan vermərəm.
Dosta, tanışa heç kimə,
Lap özüm olsam vermərəm.

(“Vermərəm”)

S.P.Pirsultanlı çərxi-fələyin başımıza açdığı müsibətlərlə də barışmır, Vətəndə vətənsizlik dərdi ilə də tablaşa bilmir. Şuşa, Qarabağ onun ürək yarasına çevrilmişdir. Hər gecə Şuşanı, doğma yurdlarımızı qarışıq yuxularında görür. Şuşa, Göyçə, Qarabağ yaraları şairin qəlbini yanım-yanım yandırır. O yerlərin həsrəti ilə pörşələnib odsuz-ocaksız külə dönür.

Allah! Allah, bir gecənin içində,
Ağardı kirpiyi, qaşığı Şuşanın.
Yer də, göy də nalə çəkib kırımır,
Ağlayır kərpici, daşığı Şuşanın.

Bizə elə gəlir ki, kirpiyi, qaşığı bir gecədə ağaran Şuşanı ağsaçlı Dədə Qorquda oxşadır.

İnsan ruhunun ən kiçik duyğularını poeziya zirvəsinə qaldırmaq hər şeir yazana qismət olmur. Ancaq bu uğurlar ustad sənətkar, el deyimlərinin

bilicisi, sazın, sözün qədir və qiymətini bilən Sədnik Paşa Pirsultanlıya qismət olmuşdur.

Sədnik müəllimi vətəndaş-şair adlandırmaq daha düzgün olar. O, həmişə vətəndaş mövqeyində dayanaraq Vətəninə, onun gözəlliklərini vəsf etməkdən qürur duyur.

Sənə qurban olum, Vətən, ay Vətən,
Mənim varlığım da, ruhum da sənsən!
Gözümdə bütövsən, qəlbimdə poza?
Yüz yol təsəlli ver,
Dağlar necə dözsün bu qədər aha,
Səbrin sonu yoxdu, bəs deyil, daha?
Sonalar ağlayır orda dözümlü, yox
Araza deməyə daha sözlü, yox.

Şair “Görmüşəm” şeirində vəzifə başında olub xalqa yuxarıdan aşağı baxanlarla, yaltaq dostlarla barışmaq istəmir.

Vəzifə başında, iş otağında
Çoxlarını nə sifətdə görmüşəm.
Amma beləsini dar ayağında,
Altı üzlü zər sifətdə görmüşəm.

Sədnik, düşünmüşəm yaxın-uzağı
Tale bizə göstərməsin o dağı,
Suyu bulandırar dostun yaltağı,
Kişiliyi kür sifətdə görmüşəm.

Sədnik müəllimin məktublaşmaları və deyişmələri də maraq doğurur. Rəhmətlik Bəhmən Vətənoğlu ilə şeirlə məktublaşmasında incə məqamlar diqqəti özünə çəkir. Oxucuların marağını nəzərə alaraq hər iki ustadın şeirlərini bütövlükdə verməyi qərarlaşdırdıq.

Şair Bəhmən Vətənoğluna.

(İki gözü kor olan türk aşığı Aşiq Veysel ömrüboyu Vətən yolunda şəhid olmadığına təəsüflənmişdir).

Vətənoğlu, buna dözmək çətindi
Düşməyir Vətənə güzərin, şair!
Murovdağdan Kəlbəcərə boylandım,
Görünmür şəhidlik məzarın, şair!

Mən bilərəm qəlbin para-paradır,
Daşın da ürəyi qandır, yaradır,
Qanın hara sızsa, vətən oradır,
Sinəmdə yaşayır azarın, şair.

Silah yoxdu, yava götür, bel götür,
Sən arxanca mahal götür, el götür,
Döyüş günü Sədniki də, gəl götür,
Qanlı lalələr tək qızarın, şair.

Şair Bəhmən Vətənoğlunun Sədnik müəllimə cavabı:

Səni pır olasan, ay Pirsultanlı,
Mənə öyüd vermə, öyüdəm, lələ.
Ölüm arzulama ölməyən kəsə,
Sən Allah, sataşma seydəm, lələ.

Ömrümün çiçəyi, gülü solubdu,
Yaman kövrəlmişəm gözüm dolubdu,
Şəhidlər bir dəfə şəhid olubdu,
Mən yazıq ömürlük şəhidəm, lələ.

Bu vətənsiz Bəhmən nə oğlu, nərdi
Dərd çəkməyi bacarmaq da hünərdir,
Sən çəkə bilməzsən mən çəkən dərdi,
Mən sənə baxanda igidəm, lələ.

Allahverdi Qəmkeş, Ələsgər Əlioğlu, Ramiz
Təmkin, Heydər Qərvəndli ilə Sədnik müəllimin
deyişmələri ürəyə yaxın, qəlb oxşayandır.

Sədnik müəllimin bayatılarının bir qismi
Sarı Aşığın bayatıları kimi özündə fəlsəfi fikirləri
ifadə edir. Onun bayatılarında keçmişin, bu günün
qəm-qübarı öz çılpaqlığı ilə seçilir.

Mələyim, dərdə yarı,
Salmısan dərdə yarı.
Hamı təsəlli verir,
Duran yox dərdə yarı.

Ay mələyim, yaz, ara,
Payız ara, yaz, ara.
Fələk dərdi bol verdi,
Mən kimi yazara.

Adətən, el bayatıları “əzizinəm” sözü ilə başlanır. Sədnik müəllimin bayatıları müxtəlif səpgidə, müxtəlif başlıqlarla başlayır.

Çiçəyim-gülüm, Vətən,
Ağzımda dilim, Vətən.
Bir çakıl daşın üstə,
Yolunda ölüm, Vətən.

Bayatı ustadı sarı Aşıq bayatılarını əsasən “Mən Aşiqəm” birləşməsi ilə başlayır. Tədqiqatçılar hələ də onun aşıq, yoxsa aşıq olduğunu tam müəyyənləşdirə bilmirlər. Sədnik müəllimdə ustadı Sarı Aşığın yolunu davam etdirərək bir çox bayatılarını “Mən aşiqəm” sözü ilə başlayır:

Mən aşiqəm, qalanmaz,
Ocaqda buz qalanmaz.
Buzdan ev də tikərsən,
Buz əriyər qalanmaz.

Bu bayatılardan başqa “Daşkəsən və Gəncə bayatıları” da kitabda ayrıca bir bölümdə verilmişdir.

Ana Qoşqar, bala Qoşqar,
İgidlərə qala, Qoşqar.
Xırda dağlar dəlilərin,
Qol-boynuma dola, Qoşqar.

Haray, vərəmli, Gəncə,
Nazlı sənəmli, Gəncə.
Qədim ozanlar yurdu,
Əsli-Kərəmli, Gəncə.

Sədnik Pirsultanlının yaradıcılığında rü-
bailər də əsas yerlərdən birini tutur. Bir bənd
şeyrdə təzadlı, tutarlı fikir söyləmək bir o qədər də
asan deyildir. Lakin Sədnik müəllim bu sahədə də
qələminin gücünə sığınaraq müvəffəqiyyət əldə
etmişdir.

Hər torpağın ünvanı var, adı var
Hər torpağın öz ətri var, dadı var.
Torpaq da insan tək qayğılı olur,
Onun həm sevinci, həm fəryadı var.

Gecikib səhərim danı sökülməz,
Niyə gözlərimdən duman çəkilməz?
Kipriklərim bulaq otuna bənzər,
Gün düşər üstünə şəhi tökülməz.

“Pirsultanlı pınarı” kitabı “Gəlin qaya” və
“Kəsilmiş hörüklərin hekayəti” ilə tamamlanır.

Əlbəttə, bu kitab haqqında bütövlükdə danışmaq çətindir. Müəyyən şeirlərə müraciət edərək S.P. Pirsultanlının geniş, əhatəli, hərtərəfli poeziya yaradıcılığı haqqında oxucularda müəyyən təəs-sürat yaratmağa çalışdıq.

Sədnik Paşa Pirsultanlı - 80

Sədnik Paşa Pirsultanlının 2009-cu ildə 80 yaşı tamam oldu. Həmin ərəfədə onun ünvanına saysız-hesabsız təbrik məktubları və teleqramlar gəldi. Həmin məktublar və teleqramlardan bir qismini müxtəsər formada verməklə geniş oxucu auditoriyasında onun haqqında müəyyən fikirin formalaşmasına yardımçı olmağımızı məqbul saydıq.

Hörmətli Sədnik Paşayev!

Həmişə qürur duyduğum Gəncə Dövlət Universitetinin bir məzunu olaraq Universitetin 70 illik yubileyi və möhtərəm prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının sərəncamına əsasən “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmanız münasibətilə Sizi səmimi qəlbdən təbrik edir, uzun ömür, can sağlığı, neçə belə nailiyyətlər arzu edirəm.

***Sehrat Aktaş,
Gəncə Azərbaycan-Türkiyə özəl liseyinin müdiri.***

Çox hörmətli, Sədnik müəllim!

Sizi, çağdaş folklorşünaslığımızın ən görkəmli, zəhmətkeş və məşhur nümayəndələrindən biri kimi 80 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edirəm. Azərbaycan folklorunun toplanması və tədqiqində böyük xidmətləri olan bir ədəbiyyatşünas kimi Siz folklorşünaslıq elmimizin inkişafına ciddi töhfələr vermişiniz.

*İsa Həbibbəyli,
Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru.*

On illər boyu el sözünü, füsunkar əfsanələrimizi sevərək toplayan, duyaraq araşdıran, bu gedişətdə özü də əfsanələşən əziz Sədnik müəllimin 80 yaşı yalnız onun doğmalarının, ailəsinin bayramı deyil, bizim də bayramımızdır.

Bu dəyərli ömrün 54 ili millətə sərf edilibsə, demək Sədnik müəllimin varlığı da milli ruhumuzun ayrılmaz bir parçasına çevrilib.

Demək Sədnik müəllimin doğum günü və yuvarlaq ildönümü də ədəbi və mədəni həyatımızın bayramlarındandır.

*Rafael Hüseynov,
AMEA Nizami Gəncəvi adına Azərbaycan
ədəbiyyatı muzeyinin direktoru, Millət vəkili.*

Hörmətli Sədnik müəllim!

80 illik yubileyiniz münasibətilə Sizi səmimi qəlbdən təbrik edir, Sizə möhkəm can sağlığı, uzun ömür diləyirəm.

Fürsətdən istifadə edərək, aşıq ədəbiyyatı və folklorun inkişafı üçün göstərdiyiniz xidmətlərə görə təşəkkür edir, qarşıdakı işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

*Hulusi Kılıç,
Türkiyə Respublikasının Azərbaycanadakı səfiri.*

Sizi 80 illik yubileyiniz münasibətilə ürək-dən təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, uzun ömür, müvəffəqiyyətlər arzu edirəm.

*Ərşad Ömər İsmayıl,
İraq Respublikasının Azərbaycanadakı səfiri.*

Sevgili Pirsultanlı 80-ci ad günün kutlu olsun. Nice yıllara, hemişebirge.

*Selahettin Dikmen,
Milli Egitim Bakanlığı, Genel
müdür yardımcısı.*

Ulu Hocamız, sekseninci ildönümünü izzet və hörmətlə kutlarız. Sizinlə kurur duyuruk və çox-çox severiz.

*Yıldız Saysal, Pirsultan
torunlarından.*

Ailəmiz və əmək kollektivi adından Sizi yubileyiniz münasibəti ilə ürəkdən təbrik edir, Sizə ilk növbədə can sağlığı, uzun ömür arzulayıram. Sizinlə gözəl insan, böyük şəxsiyyət, qayğıkeş müəllim kimi həmişə fəxr edirik.

*Nazim Balabəyli,
Milli Aerokosmik Agentliyinin şöbə rəisi,
Naxçıvan MR-nın deputatı.*

Hörmətli Sədnik müəllim!

Hörmətli professor, Azərbaycan folklorşünaslıq elminin inkişafında Sizin əvəzolunmaz xidmətləriniz vardır.

Sizin AMEA Folklor İnstitutundakı fəaliyyətiniz geniş və məhsuldardır.

Siz bu gün coşqun elmi fəaliyyətlə məşğulsunuz. Ardıcıl şəkildə çap olunan kitablarınız və məqalələriniz bizləri sevindirməklə yanaşı, əsl alim ömrünü necə yaşamağı bizə öyrədir.

Əziz Sədnik müəllim, biz Sizi çox sevir,
Sizə uzun ömür, cansağlığı və yeni-yeni
yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

***Hüseyn İsmayilov,
AMEA Folklor institutunun kollektivi
və institutun direktoru, filologiya
elmləri doktoru, professor.***

Qocaman alim, əvəzsiz ziyalı, dəyərli insan
Sədnik Paşa Pirsultanlını 80 illik yubileyi mü-
nasibəti ilə “Çölçülər ədəbiyyat birliyi” adından
təbrik edir, ona bundan sonrakı həyatında can sağ-
lığı və yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

***Rafiq Raufoğlu,
Bəxtiyar Elcan, Xanəmir.***

Qocaman alim, əvəzsiz ziyalı, gözəl şairimiz,
gənclərin xeyirxah dostu, S.P.Pirsultanlı!

Sizin 80 illik yubileyinizi səmimi qəlbən
təbrik edirəm.

***Əsəd Nəsirli,
BSU-nun Yaradıcılıq fakültəsinin
dekan müavini.***

Çox hörmətli, Sədnik müəllim!

80 illik şərəfli ömür yaşayan, elimizin
ağsaqqalını, 50-dən çox kitabın müəllifini, Gəncə
Dövlət Universitetinin 40 illik mənəvi sirdaşını,
qəlbinin kökləri söz üstündə köklənən böyük

folklorşünas, vətənpərvər alimi, istedadlı araşdırmaçı, mahir tədqiqatçı, əsətir və əfsanələrimizin ustad bələdçisini, nəhayət gözəl insanı bağrıma basır, ürəkdən təbrik edirəm, can sağlığı arzulayıram.

*Zəlimxan Yaqub,
Xalq şairi.*

Həyatını xalq inciləri, əfsanə, bayatı, atalar sözləri, rəvayətlər toplamağa həsr etmiş, beyni yanar, qəlbi qaynar, Sədnik müəllim, 80 illik yubileyinizi ürəkdən təbrik edirəm. Azərbaycanın sənintək kişilərə ehtiyacı çoxdur, çox...

*Cəfər Cəfərli,
AMİNİN-nin Salyan filialının
baş inspektoru, tələbəmiz.*

Folklormuzun cəfakeş məcnunlarından olan, elimizin iftixarı Sədnik Paşayev öz ömür sarayına 80-ci kərpicini qoydu. 80 il özü üçün yox, folklorumuz üçün yaşamalılı türk ellərinə məxsus folklor mühitlərinin adından danışmaq ixtiyarı qazanmalı imiş. Əziz Sədnik müəllim, Sizin 80 yaşınız

folklorda məcnunluğun zirvəsidir. Elə zirvədə sizi Naxçıvan qaydasınca təbrik edirik.

*Məhərrəm Cəfərli,
Rafiq Babayev,
AMEA Naxçıvan bölməsinin
folklorşünaslıq şöbəsi, professor.*

Sayın professor Sədnik Pirsultanlı, 80 yaşını doldurmanız sebebiylə, sizi candan və gönüldən kutluyor, nice sağlam və bəşarılarla dolu yıllar niyaz ediyorum.

Anadoludan göçüb, kanınızda taşıdığınız Türklüyün kabiliyyətlərini 17 göbek sonra bile, ecdadına yakışır şəkildə davam etdirməyiniz sizin için olduđu kadar bizlər için də qurur verilesidir.

Pir Sultan Abdalın neslini yaşıatmanız və ona layik torunlar torunu olmanız yanında, asıl önəmli olan verdiyiniz eserlərlə Türk Milletinə ruh və şüür vermənizdir.

Halka xizmeti mukaddes kabul edən bir mütevazi hoca olaraq sizi təkrar təbrik ediyor...

Ağa olma vatanına taş taşı,
El güləndə ben ac gülmüşəm, oğul.
Halkın attığı taş düşər uzağa,
Yıkılırsın halk kaldırar ayağa.

250 milyonluq Türk Milletini Sizin gibi halka hizmet edenleri çoksa, elbette, halk ayağa kalkacaqdır.

Gözlerinizden öpüyorum.

***Prof. Dr Turan Yazgan,
Türk Dünyası Araştırmaları
Vakfi.***

Sayın professor Sednik Paşa Pirsultanlı! 80 yaşınız sebebiyle sizi kutluyor, başarı və sağlık diliyoruz.

Dedeniz Pir Sultan Abdalın adına kurulmuş olan Ailevi Bektaşî Federasyonu üyeleri, tüm alevi türkler sizi kutluyor və seviyor.

Nice mutlu yıllar Yüce Allahdan temenni ediyoruz. Göndermiş olduğunuz kitaplar Ankara Şubemize ulaşmıştır.

Çok teşekkürler... Sevgi və saygılarla.

***Pir Sultan Abdal Kültür
Derneyi Genel Merkezi.***

Sayın prof. Dr. Sednik Paşa Pirsultanlı.
Deyerli hocamız!

Sizi içden dileklerimizle kutluyoruz. Türk dünyası için yapmakda olduğunuz işler her bir

türkün sevgisini kazana bilmiştir. “Doğu halk şiirleri” adlı çalışmalarımızda da büyük katkılarınız olmuştur. Bu nedenle Size her zaman borcluyuz.

Ayrıca sekseninci doğum gününüzü kutluyoruz! Tanrı yardımcınız olsun. Tanrı Sizi korusun!

Sevgi və saygılarla.

***Prof. Dr. Orhan Bahçivan araştırmacı,
Almaniya Bekir Karadeniz -
şair, çevirmen, araştırmacı, Almaniya.***

Mehriban hocam!

Benim dedelerim Osmanlı-Sefevi savaşında Genceden Türkiyeye (Osmanlıya) köç etmişler. Sizin gibi deyerli bir hemyerlimin olduğunu malesef ki, internetde örgene bilmişim.

Ne tesadüf ki, Siz benim dedelerimin yaşadığı topraklarda, bense Sizin dedelerinizin yaşadığı topraklardayım. Şükürler olsun ki, Siz de, ben de türk topraklarında, güzelim türk vatanında yaşıyoruz.

Sizi içden duygularla kutluyorum. Böyük başarılarınızın hiç bitmeyeceyine bütün kalbimle inanıyorum.

***A.Uğur Olgar,
Türkiye.***

Əzizim Sədnik müəllim!

Göndərmiş olduğunuz “Pirsultan” jurnalını və mənə həsr etdiyiniz şeirləri aldım. Çox sevindirəm ki, Sizin kimi böyük alim mənim haqqımda xoş sözlər deyir. Avropada yaşayan türklər, özəlliklə Almaniyada türkləri sizləri sevirlər. Sizin yaradıcılığınızın ana xətti olan folklor tədqiqatlarınız Avropa və dünyada türklərin əsl tarixini təbliğ edir.

Bildiyimiz qədər 20 may 2009-cu ildə 80 yaşınız tamam olur. Bu münasibətlə Sizi səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Hörmət və sevgiylə:

Nuridə Atəşi.

Şairə, Almaniyada Nizami adına

Mədəniyyət

İnstitutunun direktoru.

Çox hörmətli, Sədnik Paşa Pirsultanlı!

Sizi, 80 yaşınızı səmimi qəlbdən təbrik edir, Sizə möhkəm cansağlığı arzu edirəm. Biz, Avropada yaşayan Azərbaycan türkləri Sizin kimi böyüklərimizlə, alimlərimizlə hər zaman fəxr etmişik.

Bir alim kimi çəkdiyiniz zəhmətlər bizlərin baş ucalığı, sevincimiz və onurumuzdur.

Bütöv və qüdrətli Azərbaycanda görüşmək arzusu ilə...

***Bülent Gürçam,
Belçika-Azərbaycan evinin sədri.***

Türk dünyasının tanınmış folklorşünası Sədnik Paşa Pirsultanlının mayın 20-də 80 yaşı tamam oldu. Bütün həyatını xalq ədəbiyyatı incilərinin toplanmasına və tədqiqinə həsr edən qocaman alim Sədnik Paşa Pirsultanlı yazıb yaratdığı müddətdə xalqımızın elm xəzinəsinə 50-dən artıq kitab və yüzlərlə məqalə bəxş etmişdir. Türk dünyasında sevilib-sayılan Sədnik Paşa Pirsultanlı bütün türk xalqının ozan – şairi olan Pirsultan Abdalın soyundandır.

Türk dünyasında ağızdan-ağıza keçib qorunan ədəbi incilərimizi toplayan, tədqiq edən, xalqa çatdıran Sədnik Paşa Pirsultanlı yorulmaz alim və xalq ədəbiyyatının bilicisidir.

Sədnik Paşa Pirsultanlını 80 illik yubileyi münasibəti ilə “Region-xəbər” qəzetinin əməkdaşları səmimi qəlbdən təbrik edir.

***“Region-xəbər”
qəzeti, 3-cü sayı, səh 8.***

Respublikamızın hörmətli, çox cəfəkeş, Azərbaycan folklorunun xaricdə də təbliğinə çox əmək sərf eləmiş alimini, yazıçını 80 yaşının tamam olması münasibətilə təbrik edir, can sağlığı və yaradıcılığında daha çox müvəffəqiyyətlər arzu edirəm.

*Yunis Nurməmmədov,
GDU-nun dosenti.*

Sədnik Paşa Pirsultanlını yerli yazarlar və alimlərdən Məmməd Alim, Yeganə Yusifova, Həsənbala Sadıqov, Əlvən Əliyev, Şakir Abdullayev, Abbas Səmədov, Sahib İbrahimli, Qasım Qırxqızlı və bir çoxları da təbrik etməklə həyat və yaradıcılığını əhatə edən iri həcimli məqalələr yazmışlar.

Eyni zamanda filologiya elmləri doktoru professor Zahid Xəlil, AMEA Folklor İnstitutunun elmi əməkdaşı Maşallah Xudubəyli, Folklor İnstitutunun baş elmi işçisi Mətanət Yaqub qızı, elmi işçi Tacir Səmimi, “525-ci qəzet”in əməkdaşı Sevinc Mürvətqızı, “Ədəbiyyat qəzeti”nin əməkdaşı A.Savalan, şair Əhməd Fərhad və bir çoxları təbrik etmişlər.

Cəlil Cavanşir yubiley ərəfəsində S.P.Pirsultanlı ilə söhbətləşmiş və həmin söhbəti mətbuat səhifəsinə çıxarmışdır.

Azərbaycan folklorunun karifeyi, şair-alim Sədnik Paşa Pirsultanlının keçdiyi şərəfli həyat yolu müasir gənclərimizə örnək olmalıdır. Belə ünlü alimi qorumaq, yaşatmaq, qayğısına qalmaq hər birimizin müqəddəs amalı olmalıdır.

II FƏSİL

Sədnik Paşa Pirsultanlının nəsr yaradıcılığı

Folklorşünas alim Sədnik Paşa Pirsultanlı poeziya sahəsində olduğu kimi nəsr sahəsində də qələmini sınımış, uğurlu nəsr nümunələri yaratmışdır. Onun yaratdığı ibrətamiz hekayələr insan həyatının bir çox sahələrini əhatə edir. Bu hekayələrdə insanlığa xas olmayan hərəkətlərlə barışmır, həmişə düzlüyün, saflığın tərəfində dayanır.

“Ağac adam” hekayəsi maraqlı süjet üzərində qurulmuşdur. Üç yolçu təbiətin gözəl çağında, daha doğrusu, yaz fəslində yola çıxırlar. Yorğun yolçular dinclərini almaq üçün min bir rəngə çalan çəmənlikdə, meşə kənarında yuxuya gedirlər. Yolçulardan biri hövlənk yuxudan qalxır və meşənin dərinliyinə gedərək meşəyə gözəllik verən ağaclardan birini kəsir və ondan insan fiquru düzəldir. Bu insanın dülgər olduğu bilinir.

İkinci yolçu yuxudan ayılıb torbasından iynə, sap, parça çıxararaq ağac adama gözəl bir paltar tikir. Bu paltar o qədər gözəl tikilir ki, adamı valeh edir. Ağac adamın belə gözəl geyinməsinə baxmayaraq onun nə dili var idi, nə də ki, şüuru. Bu adamın da dərzi olduğu aydınlaşır.

Üçüncü yolçu işin nə yerdə olduğunu başa düşür. Torbasını açaraq müxtəlif dərmanların va-

sitəsilə ağac adama can və nəfəs verir. Bu loğmanın can verdiyi ağac adam nəfəs alan kimi üz tutub meşənin dərinliyinə qaçmağa başlayır.

Loğman ağac adamı xoşbəxt edəcəyini vəd etsə də ağac adam qaçmağına davam edir və deyir:

- İstəmirəm sənin mənə verəcəyin xoşbəxtliyi. O zaman dünyanın xoşbəxti idim ki, öz kökündən ayrılmamışdım. Budaqlarımda quşlar yuva bağlayırdı, şən-şən nəğmələr oxuyurdu, gəlib sərin kölgəmdə dincəlirdi. Siz məni kökündən, yaşıl yurdumdan nahaq ayırdınız. Dərdsiz, qəmsiz olduğum halda, məni ömürlük ağır-əzaba düşər etdiniz. Biz ağaclar siz insanları yaxşı tanıyıırıq...

Loğman nə qədər təkid edirsə də ağac adam insan olmaq istəmir. Uca bir ağac olduğunu, göylərə baş çəkdiyini bildirir. Loğmanın ona verdiyi şüurdan tamamilə imtina edir. Bunu ona görə edir ki, şüurlu insanlar ağır cinayətlər törədir, insanları kütləvi qırğına məruz qoyan müharibələr aparır, qədim qalaları uçuraraq altun-sərvət axtarır, kimisi isə hakimiyyət, var-dövlət üstündə qardaşını, doğmalarını belə öldürməkdən çəkinmir.

Loğman ağac adama deyir ki, sənə elə ağıl verəcəyəm ki, insanlara məhəbbətin olacaq, həyatı sonsuz məhəbbətlə sevecəksən, ailə, ev-eşik sahib olacaqsan. Lakin ağac adam loğmanın heç bir vədinə inanmır, ağılı və şüuru götürməkdən imtina edir və deyir:

- Biz ağac adamlar yenidən ağıl, şüur qazansaq dünya məhvərindən çıxar, siz insanların ağacların gözü görə-görə törətdiyi qanlı cinayətlərin üstü açılar. Biz ağaclar insan olmaq istəmirik. Öz kökümüzdə qalmaq daha düzgündür. Ağac adama ağıl, şüur paylama, loğman, ətrafına göz gəzdir, onu aranızda ehtiyacı olanlara payla. Amandı o insan ağılını, şüurunu məndən uzaq elə!...

“Ağac adam” hekayəsində ibrətamiz ifadələr ağacın dili ilə tam aydınlığı ilə diqqəti cəlb edir. Dilsiz, ağızsız ağac adam şüurlu insan olmaqdan qaçır və insanın törətdiyi bütün vəhşilikləri tam pisləyir.

Bu hekayədə yazıçı insanları xoş niyyətlərə qulluq etməyi, pisləklərdən uzaq qaçmağı tövsiyə edir. Bu tövsiyənin arxasında istər bitki olsun, istər insan olsun, istərsə də ağac olsun öz kökündən ayrılmasında dayanır. Öz kökündən, öz soyundan ayrılmağın bədbəxtçilik olduğunu oxuculara təlqin edir.

Əhsən bu qələmə, bu qələmin sahibinə.

Canlı, cansız aləm öz soyu, kökü üstündə xoşbəxtliyini və məhəbbətini tapa bilər. Soy, kökündən ayrılanların hamısı bədbəxtliyə və əbədi ölümə məhkumdurlar.

Atalar demişkən: - Ot kökü üstə bitər.

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı əfsanə, əsatir və deyimlərlə o qədər zəngindir ki, onu saymaqla qurtarmaz. Sədnik müəllimin yaradıcılığı-

nın əsas qayəsini əfsanələr, xalq deyimləri təşkil edir. Ona görə də onun qələmindən çıxan hər bir əsər oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanır.

Təbiət, onun varlıqlarını qorumaq hər birimizin vətəndaşlıq borcumuz olduğunu Sədnik müəllim əsərlərinin bir çoxunda bəyan edir. “Qızıl beşik və ana maral” hekayəsi də bu qəbildəndir.

Qəbələ rayonunun Xaçmazlı kəndində yerləşən dağlarda qoyun sürüləri, mal-qara naxırları, at ilxılarının hamısı Sarı Abdalın nəvəsi Buğacıdır. Buğacın həyatda hər şeyi var, ancaq övladı yoxdur. O, var-dövlətini 3 yerə ayırır, bir hissəsinə qızıl beşik düzəltdirir, bir qismini imkansız adamlara paylayır, bir qismini isə özü üçün saxlayır. Yaradan ulu Tanrı bu səxavətin əvəzində Buğaca və arvadı Çiçək Xatuna bir oğul payı verir. Bir gecə qəflətən gələn sel Buğacın ev-eşiyini, var-dövlətini yuyub aparır. Ancaq oğlu Həsən qızıl beşiyin içində ağaca ilişib qalır.

Xaçmazlıların gözü qarşısında möcüzə baş verir. Bir ana maral gəlib qızıl beşiyi buynuzuna alaraq gözdən itir. Aradan uzun illər keçir. Nə Həsəni, nə də ana maralı görənlər tapırlar. Həsəni kəndə gətirirlər. Maral da onlardan ayrılmır, kəndə gəlir. Buğac ana maralı gözdən qoymur, gecələr başını ona söykəyib yatarmış. Buğac oğlu Həsəni camaat özünə başçı seçir. Ağıllı, davranışı ilə

seçilən Həsən kəndlilərə deyir ki, əgər məni istəyirsinizsə, yal-yamacın daşını təmizləyin ki, maralların ayağını incitməsin. Həsəni Yazgül xanımla evləndirirlər.

Həsən harada yaralı maral görmüşsə onların yarasını bağlayıb sağaldarmış.

Həsən camaatı yığib deyir ki, məni Kürün sahilindəki Qıraq Bayramlı elatına qonaq çağırmışdılar. Onlar mənə bir maral qoruğu göstərib dedilər ki, qoruğun adı “Buğac oğlu Həsəndir”. Bu adı sən anadan olanda Sarı Abdal baba qoyubdur. Onlar dedilər ki, yurdumuzun hər guşəsində - Maymaq dağında, Ağbabada, Başkeçiddə, Borçalıda, Kəpənəkçidə, Sarıyaqubda, Beşikli bağda tayfamızdan adamlar var. Sən öz oğlanlarınla o yerləri gəz, tanış et. Onlara qız ver, qız al, əlaqəni kəsmə. Saydığımız bu ocaqların hamısında çöl maralları sağına gəlir.

Ağbabalı qoca maraqlı bir hadisə danışaraq deyir:

- Bir ovçu maralları çox qırırmış. Bir gün ovçunun oğlu atasının arxasınca gəlib xəzəllikdə yatır. Ovçu maralın balasını vurur. Maral ona tərəf qaçanda bir ox da marala atır. Ox süzərək xəzəlin içində yatan ovçunun oğluna dəyir. Maral bir yanda öz balasını, ovçu da bir tərəfdə öz balasını ağlayır. Ovçu o gündən maral ovuna tövbə edir. Marala toxunan heç bir zaman cəzasız qalmır. Maral halallığı sevir.

Bir dəfə ovçu maralı oxa tutur, lakin o, qaçmır. Ovçu gəlib görür ki, maral balasını yalayır, neçə yerindən yaralanmasına baxmayaraq yaralara dözüür, ancaq bala ayrılığına dözmür.

Bir gün Buğac oğlu Həsən ağır xəstələnir. O, arvadı Yazgülü çağırıb deyir ki, yuxuda gördüm mənim dərmanım maral qatığıdır.

Yazgül deyir ki, maral qatığını haradan alım? Həsən deyir ki, ana maral səni “Maral qayası”nda gözləyir.

Yazgül sərnici götürüb qarı yara-yara gedib maralı sağır. Birdən yadına düşür ki, Həsən qatıq istəyib. Geriyə qayıdıb deyir ki, Həsən məndən süd yox, qatıq istəyib. Maral gözlərindən iki damcı südün içinə salır və süd qatıq olur. Buğac oğlu Həsən qatıqdan yeyib sağalır. O, yaxınlarını ətrafına toplayıb deyir:

- Sizə vəsiyyətim budur ki, el-oba ilə yaxşı dolanın, tayfalarımızı hər yerdə, hər zaman yoxlayıb, yurdu sevin. Əzizini itirən bir il ağlar, vətəninini itirən isə ömrüboyu ağlayar. Əsl övlad doğulduğu torpağı vətən bilər, törəmə övlad isə qarnı doyan yeri.

Məni, bax o Sarı Abdal təpəsində dəfn edin, ətrafına sal daşlar, düzüb duzlaq düzəldin. Qoyun o təpədə mən olum, bir də marallar.

İllər keçir, Sarı Abdal təpəsində bir qəbir ətrafında duzlaq, yanlarında isə marallar yatırdı.

Ana maral ayaq üstə qəbirə baxa-baxa ağlayarmış. Yaxında isə maral dərisindən alaçıqlar görünürmüş.

Hekayədə müəllif insanla təbiət aləminin qarşılıqlı vəhdətdə olması məsələsini oxucuya dik-tə edir. Əgər insan təbiətin heyvanlarına xoş mü-nasibət göstərərsə, onun əvəzini onqat alacağına əmin olmalıdır.

Hekayə oxunaqlı, xalq deyimləri ilə zəngin olduğu üçün oxucular tərəfindən sevilə-sevilə oxu-nur.

Azərbaycanın məşhur xanəndəsi Cabbar Qaryağdıoğlu gənc olmasına baxmayaraq sehrkar səsi ilə el-oba arasında yaxşı tanınmış bir sənətkar idi. Onu hamı muğam ustası kimi tanıyırdı. Gün-lərin bir günü çox fikirləşdikdən sonra Təbrizə üz tutmağı qərarlaşdırır. Məqsədi də o olur ki, görsün Təbrizdə Azərbaycan muğamları necə ifa olunur. Bu muğamlarda yeni nəfəs, yeni çalarlar, yeni xallar, güllər varmı? O, özünü tanıtmamaq üçün tacir libası geyinir, karvana qoşularaq Təbrizə gəlir. Burada onu bir tacir tanıyır, lakin üstünü vurmur. Onunla hal-əhval tutur, dostlaşır və evinə qonaq aparır. Tacir Cabbarı gül bağçaya tərəf oturturur, gizləncə yanına da bir qabal qoyur. Bağçada dil-dil ötən bülbüllərdən vəcdə gələn Cabbar Qaryağdı-oğlunun xəyalı Qarabağa uçur, hər bir şeyi unuttu-ğuna baxmayaraq gözləri qəflətən böyründəki qa-bala sataşır. Şirin xəyallara dalaraq özündən asılı olmayaraq əl atır qabala və “Segah” muğamını

oxumağa başlayır. Tacirin 7-8 yaşlarında olan oğlu maraqla qonağın oxumasına qulaq asır. Bundan xəbər tutan ev sahibəsi yaxınlaşıb uşağın qolundan yapışır və deyir:

- Əyə, burda nə durmusan? Allaha and olsun qonağımız “Segah”ın qol-qabırğasını necə sındırırsa, indicə sənin də qol-qabırğanı eləcə sındıracam. Dur, get atanın yardığı odundan daşı gətir ocağın başına. Qonağımızı narahat etmə!..

Cabbar ev sahibəsinin bu sözündən sonra “Segah”ı axıra kimi oxuya bilmir, çox bikef olur. Tacir gəlib qonağın yanında əyləşir, ona toxtaqlıq verir:

- Kefini heç pozma, qardaş. Sözdür də... Axşam çoxlu qonaqlarımız gələcək. Bir çal-çağır olacaq ki, gəl görəsən...

Qonaqlar gəlib çıxırlar. Qonaqlardan biri gətirdiyi kamançanı, tacir isə tarı əlinə götürür. Ev sahibəsi libasını dəyişərək pərdə arxasından çıxaraq “Segah” muğamını oxuyur. Cabbar görür ki, ondan fərqli olaraq bu qadın “Segah”ı yeni xallarla, guşələrlə elə bəzədi ki, gəl görəsən.

Qonaqlar dağılıb getdikdən sonra Cabbar tacirdən onu bu sirdən agah etməyi xahiş edir. Tacir deyir:

- Bax, bu xanımım müğənni idi, mən də onun yanında tarzən. Mən ona vurulmuşdum. Bir gün ürəyimi ona açdım. Ağır bir şərt də qoydum ki, biz ailə qurandan sonra xanəndəlik etməyə-

cəksən. O, da mənə sənətimi dəyişmək tələbini qoydu. Mən də tacir olmağı qərarlaşdırdım. Həmin gündən də mən tacir, xanımım isə ev qadını oldu. Beləliklə də hər ikimiz sənətimizi ülvə məhəbbətimizə qurban verdik. Arada belə məclislər təşkil edirəm ki, ürəyimizin atəşini, sənət yangısını az da olsa söndürək.

Cabbar gülümsəyə-gülümsəyə dedi:

- Qardaş xanımının səsi doğrudan da Allah vergisidir. Allah verəndə Arazın o tayında da verir, bu tayında da... Andı pozmağınız bir günahdırsa, bu vergini dörd divar arasında saxlamaq beş günahdır...

Sədnik müəllim bu hekayəni sevimli həyat yoldaşı mərhum Səfurə xanımın əziz xatirəsinə həsr edib.

Səfurə xanım ziyalı, sənətə yüksək qiymət verən, yaradıcılıq qabiliyyətinə malik Azərbaycan qadını olub. Əfsuslar olsun ki, Sədnik müəllim Səfurə xanımı həmişə pərdə arxasında saxlayıb, onun yaradıcılığının tam üzə çıxmasına şərait yaratmayıb.

Xalqa, xalq ədəbiyyatına məhəbbət S.P.Pirsultanlının qanına elə hopmuşdur ki, onları bir-birindən ayırmağa təsəvvür etməyə çox çətindir.

Bütün sahələrdə olduğu kimi Sədnik Paşa Pirsultanlı dram əsərləri yazmaq sahəsinə də baş vurmuş, iki pyes yazmışdır. “Qızıl piyalə” pyesi saf, ülvə məhəbbət və sənət üzərində qurulmuşdur.

Pyes xalq əfsanələri əsasında işlənmişdir. Pyesdə 5 obraz iştirak edir. Fərhad - daşyonan, İlham pərisi - gözəllər gözəli, Mahmud şah Qəznəvi - hökmdar, Piran Qoca - hökmdarın atası, Çətinqaya isə Fərhadın dostudur.

Fərhad el arasında tanınmış daşyonan, tarixi mədəniyyət abidələri yaradan bir sənətkardır. Çətinqaya onun ən yaxın dostudur. Bir gün Çətinqaya İlham Pərisinin gözəlliyindən söz açır. O bildirir ki, İlham pərisi heç bir kəsi bəyənmiş. İlham Pərisi bazardan gələndə pişvazına çıxacaq, sən də məlahətli səsinlə oxu, bəlkə səni bəyəndi. Fərhad deyir ki, şahı bəyənməyən qız, adi bir daşyonanı bəyənəcəkmimi?

İki dost İlham Pərisinin pişvazına çıxırlar. Fərhadın həm də gözəl, məlahətli səsi var imiş. Xalq buna görə də Fərhadı çox sevirmiş. Fərhad İlham Pərisinin uzaqdan gəldiyini gördükdə məlahətli səsi ilə oxumağa başlayır. Hamı bu səsin seyrinə toplaşır. İlham Pərisi bu səsi eşitdikdən sonra Fərhadın kimliyi ilə maraqlanır, bir könlüdən min könlə ona vurulur. Fərhadın sehirli səsi onun bütün vücudunu sarsıdır. İlham Pərisi Fərhadı yuxuda da gördüyünü bildirir.

İlham Pərisinin soruşunu alan Mahmud şah onu sarayına gətirir. Saray mühiti İlham Pərisinin qəlbinə yatmır. Gecə-gündüz Fərhadın sehirli səsinin həsrətini çəkir. Qəzvin məmləkətinin şahı Mahmud İlham Pərisinin nə üçün kədərli olduğu

ilə maraqlanır. İlham Pərisi məyusluğunun səbəbini qardaşının ölümü ilə əlaqələndirir. Bu zaman Fərhadın uzaqdan səsi gəlir. İlham Pərisi qeyri-ixtiyari sehirlə səsə tərəf yüyürür və şaha deyir ki, bu məndən asılı olan hal deyil. Mən qeyri-ixtiyari o səsə tərəf can atıram. Mənim bütün varlığım o səsə bağlıdır.

Şah qəzəblənib Fərhadı əvvəlcə zindana saldırdı, sonra isə uzaq ölkəyə sürgün etdirdi.

Şahın atası Piran Qoca bir gün şəhərə çıxdı. Gördü ki, hamı qara geyinib, hər yan sükuta qərq olub. Piran qoca camaatdan qara geyinməklərinin, yasa batmaqlarının səbəbini soruşdu. Adamlar bildirdilər ki, şah Fərhadı başqa ölkəyə sürgün edib. Fərhadın səsini, sənətini çörəkdən, sudan üstün tutan xalq ona yas saxlayır.

Piran Qoca əhvalatı oğluna danışdı, onun təkidini ilə Fərhadı vətəninə qaytardı. Hökmdar Fərhadı üzü tükü, əli qabarlı görüb soruşdu:

- Sən orada nə iş görürdün?
- Bəna işləyirdim.
- Bəs niyə bəna, bəs niyə oxumurdun?

- Çox uzaqda idim. Səhər yelləri İlham Pərisinin nəfəsini mənə çatdırı bilmirdi. Mənim səsim ona bağlıdır. Onun nəfəsi mənə çatmasa, oxuya bilmirəm

Şah Fərhadı tapşırırdı ki, özündə səliqə yarat. Bu həftə meydanda sənə oxumağa icazə verəcəyəm.

Şah kor-peşman evinə gəlir. Qızıl şəkəkəli aynabənddə zərli miz üstündə bir cüt qızıl piyalə qoyur. İlham Pərisini çağırır yanında oturur. Xəlvət adam göndərir ki, qoyun Fərhad oxusun. Qıza dedi ki, qızıl piyalələrə şərab süz. Elə bu zaman Fərhadın həsrət notları üzərində köklənmiş səsi bütün aləmə yayılır. İlham Pərisi səs gələn tərəfə qaçaraq dedi:

- Odur!

Şahın adamları İlham Pərisini tutub saxlaya bilmədilər. Şah qızın başından qızıl səpdi, ona xeyir-dua verməyə məcbur oldu. Böyük səltənət sahibi İlham Pərisinin Fərhadada olan məhəbbəti qarşısında gücsüz, cılız, miskin göründü.

Şah yana-yana:

- İlahi, bu məhəbbət nə imiş belə?

Qızıl şəkəkəli aynabənddə, qızıl piyalə də, ləl-cəvahirat da ülvü məhəbbətin qabağında aciz imiş. Taxt-tac da, hökm də, qılınc da onun qabağını kəsməkdə gücsüz olurmuş.

İlham Pərisi heç nəyə məhəl qoymadan meydana qədər ayaqyalın qaçdı. Bu mənzərəni seyr edən Piran Qoca oğluna dedi:

- Fərhad bizim elin ürəyi, İlham Pərisi isə görən gözüdür.

Hər iki aşıq böyük sınaqlardan keçdi. Qoy bütün el yasdən çıxsın, bu meydanda da onların toyu olsun. Mahmud Şah razılaşdı, hamı onları təbrik etdilər.

Pyesdə maraqlı bir məqam da var. Fərhadı “Qanlı bulaq”, “Qanlı qaya”, “Qanlı təpə”, “Qanlı daş”, “Qanlı yol” adları çox maraqlandırır. Çətin-qaya deyir:

- Allah millətlərə torpaq paylayırmış. Bizim xalq gecikir. Allah məcbur olub özünə saxladığı gözəl torpaq payını bizə verir. Elə o gündən də çoxlarının gözü Allah payı olan torpaqlarımızda qalır. Beləliklə də torpağımız bir çox yadellilərin hücumuna məruz qalır, qan tökülür. Bax bu adlar oradan meydana gəlmişdir.

Pyesdə Sədnik müəllim xalq yaradıcılığının yaddaşını qələmə alaraq gözəl bir əsər yaratmışdır. Zəhmətkeş sənətkar oğullarımızın ülvî məhəbbətini təsvir edərək dahiyənə fikirlər söyləməyə müvəffəq olmuşdur.

Heyvanlar arasında tülkü bicliyinə görə çox seçilir. Ən çətin məqamda belə tülkü özünü bicliyə vurur, düşdüyü çıxılmaz vəziyyətdən xilas olmağı məharətlə bacarır. Əlbəttə, aramızda tülkü kimi bic olan adamlar da az deyildir. Belə bir xalq deyimi də vardır: “Onun yanında tülkü toya gətməlidir”. Yəni bu adam tülküdən qat-qat bəcdir.

Azərbaycan ədəbiyyatında yaranan lətifələr, alleqorik əsərlər də heyvanların timsalında insanlarda olan mənfi xüsusiyyətlər qələmə alınır.

Sədnik müəllim də “Daha tülkülük keçmir” uşaq tamaşası üçün nəzərdə tutduğu pyesi yazmaqla maraqlı bir əsər yaratmışdır. Pyesin möv-

zusu yenə də xalq yaradıcılığından götürülmüşdür. Ona görə də uşaqlar bu tamaşaya maraqla baxır, tülkünün işlətdiyi biclikləri əyani şəkildə görür və nəticə çıxarırlar.

“Daha tülkülük keçmir” tamaşasında tülkü, hacıleylək, anqu (vağ), bala anqu, xoruz və boz tula iştirak edir.

Tülkü biclik işlədərək quşların balalarını alıb yeyir, hətta oynaya-oynaya mahnı da oxuyur. Tülkü leyləyi qorxudaraq həmişə onun balalarının bir neçəsini alıb yeyir. Anqu ilə leylək qonşuluqda yaşayırdılar. Leylək başına gələn əhvalatı anquya danışır. Anqu leyləyin axmaqlığına için-için gülür. Öz doğma balasını bic, ac-yalavac tülküyə verdiyinə görə leyləyi qınayır. Həm də anqu leyləyin də toyuqların balalarını oğurlayıb yediğini bildirir. Ona görə də başına bu musibətin açıldığını hacıleyləyə xatırladır.

Tülkü hacıleyləyin balasını yedikdən sonra yenə də ağacın altında var-gəl edərək onun ikinci balasını da ona verməyi təkid edir. O, hacıleyləyi qorxudaraq deyir:

- Əgər balanı verməsən, gedib mişar, balta gətirib ağacı kəsəcəyəm, yuvan dağılacaq, balalarının hamısını yeyəcəm.

Hacıleylək acı-acı göz yaşı tökür və köçməyə hazırlaşır. Bu zaman qonşusu anqu gəlib çıxır. Əhvalatdan halı olduqdan sonra deyir:

- Sən ağacın başında tülkü isə dibində. O, sənə nə edə bilər axı?

Hacıleylək deyir ki, tülkü mənə bir gün vaxt verib. Balamın birini də verməsəm, ağacı kəsəcək.

Anqu deyir ki, sənə bir sirr öyrədəcəyəm, ancaq bunu tülküyə demə. Tülkü ağacın dibinə əli-boş gələcək. Sən onu qabaqla de ki, mişarın, baltan hanı?

Tülkü qaça-qaça leyləyin yuvası olan ağacın dibinə gəlir və leyləkdən balasını verməyi tələb edir. Leylək deyir ki, a tülkü, hanı sənə mişarın, baltan? Sənənin əlinmi var ki, ağacı kəsəsən? Neçə ildir ki, mənə avamlığımdan istifadə edib bala-larımı əlimdən alıb yeyirsən. Tülkü biclik işlədərək leyləyə yalvardı ki, onu kim öyrədibsə, desin. O da məsləhət almaq istəyir. Leylək yumşalıb anqunun adını verdi.

Tülkü qamışlıqda anqunu axtarıb tapdı. O, anqunun uzun boğazını, gözəlliyini təriflədi və yatanda boyun-boğazını soyuqdan necə qoruduğunu soruşdu. Anqu qanadları ilə boğazını örtüb yatdığını bildirdi. Tülkü şirin dilini işə salıb onu göstərməyini xahiş etdi. Anqu qanadları ilə başını, boğazını örtən kimi tülkü onu tutdu və dedi:

- Leyləyi öyrədəndə bilmirdin ki, bic tülkü sənə cəzasız buraxmayacaq.

Bala anqu anasının başına gələnə leyləyə danışdı. Belə qərara gəldilər ki, xoruza və boz tulaya müraciət etsinlər. Xoruzu gətirib bir ağacın

üstündə qoydular. O, şirin-şirin banlamağa başladı. Boz tulanı da gətirib xoruzdan aralı ağacın dibində gizlətdilər. Xoruzun səsini eşidən tülkü anqunu buraxaraq xoruz olan ağacın dibinə gəldi. Çox dil tökdü ki, xoruz ağacdən düşsün söhbət etsinlər. Xoruz dedi ki, bura gəlməkdə məqsədim odur ki, bu talada böyük yaşayış məntəqəsi tikiləcək. Tülkü şirin dillə xoruza dedi ki, düş mənə də yer göstər, mən də burada bir ev tikim. Xoruz dedi ki, mən carçıyam. Yer bölən bax, o, ağacın dibindədir. Tülkü fikirləşdi ki, yəqin yer bölən xoruzun qardaşdır. Nə olar o olmasın, bu olsun. Tülkü ağacın dibinə gələn kimi boz tula onu göz açmağa qoymadı, dişi ilə dərisini dağıtdı. Tülkü zorla canını boz tulanın əlindən qurtardı və xoruza dedi:

- Neçə ki, xoruz carçı, boz tula yer verən olacaq, burada nə kənd olacaq, nə də qəsəbə. Onsuz da bu ay mənimki gətirmədi. Deyəsən, dünya dəyişib, hamı ayılıb, daha tülkülük keçmir.

Bu tamaşada tərbiyəvi əhəmiyyət daşıyan məqamlar çoxdur. Ağıllı tədbirlərin qarşısında heç bir biclik keçmir. Bu tədbirlərin nəticəsində də tülkünün tülkülüyü keçmədi, nəticədə tamahının və bicliyinin qurbanına çevrildi, boz tula tərəfindən layiqli dərslərini aldı.

Sədnik Paşa Pirsultanlının yaradıcılığında dram əsərləri üstünlük təşkil etməsə də, o, bu sahədə də qələmini sınaqdan keçirərək dolğun, bitkin dramatik əsərlər yaratmağı bacarır.

Bu əsərin məzmunu onu bildirir ki, çalışın həyatda düz olun. Cəmiyyət inkişaf etdikcə tülkülərin bəcliyi heç bir rol oynaya bilmir. Atalar demişkən: - “Düz əyrini kəsir”.

Ailə, məişət problemləri həmişə diqqət mərkəzində dayanıb. Bu problemlər də Sədnik Paşa Pirsultanlının yaradıcılığından yan keçməyib. O, “Qaynanalar, sözüm sizədir” əsərində yenə də öz andına, qələminə sadıq qalaraq şifahi xalq ədəbiyyatına söykənərək həmişə gündəmdə olan gəlin, qaynana mövzusunə toxunur. Bu əsərdə neytral mövqə tutaraq barışdırıcı, məsləhətverici ifadələri ilə münasibətlərin normallaşmasını arzulayır.

Ananın müqəddəsliyi, onun günəşə bərabər tutulması əsas məsələlərdən biri olduğunu bildirir. Gəlin qaynananı yola vermir, yoxsa qaynana gəlini? Bax bu məsələ əsərin əsas qayəsini təşkil edir. Ona görə də Sədnik müəllim yenə də xalq yaradıcılığına üz tutur və ibrətamiz əhvalatlardan danışır.

Quşların şahı qarğanı göndərir ki, get quşların məclisinə gözəl bir quş balası gəir. Qarğa gedib məclisə öz balasını gətirir. Quşların şahı deyir ki, elə bildim ki, qırğı balası gətirəcəksən. Sən isə öz balanı gətirmisən. Qarğa deyir ki, hər kəsin öz balası özünə qırğıdır.

Həqiqətən də belədir. Qaynana öz qızına necə münasibət göstərsə, gəlininə də o münasibəti göstərməlidir. Yazığın əsas məqsədi də bu

məsələni gəlin və qaynanaların diqqətinə çatdırmaqdır.

Bu əsər demək olar ki, eyni zamanda ülvə bir məhəbbətin də təmizliyini, saflığını özündə əks etdirir və bununla demək istəyir ki, qəlbən sevmək, bu sevginin əbədiyaşar olması üçün insan şaxtadan, sazaqdan, heç nədən qorxmamalıdır. Eyni zamanda onu da demək istəyir ki, ən çirkin qadında belə nə isə bir gözəllik tapmaq mümkündür. Yazıçı yenə də xalq deyimlərinə üz tutur, məhəbbətin sonsuz bir ümmana bənzədiyini xatırladır. “Gəlin barmağı” əfsanəsi də bu qəbildəndir.

Bir gənc oğlan ürəkdən sevdiyi qızla evlənir. Oğlanın sevdiyi sevgilisinin ağ, şümşad biləkləri və incə barmaqları olur. Sevgilisinin əlini əlinə alaraq onu oxşamaqdan doymur. Bu məsələ qaynananı çox narahat edir. Qaynana gecə gəlinin barmağının birini kəsib həyəətə tullayır ki, oğlu gəlinin şikəst əlindən iyrensən, onu oxşamaqdan əl çəksin.

Oğlan səhər ikən bayıra çıxır və görür ki, həyətlərində - qışın oğlan çağında sevgilisinin barmağına oxşayan bir çiçək bitib. Oğlan bir könüldən min könlə bu çiçəyə vurulur, şaxtalı havada durraraq saatlarla gəlin barmaqlı çiçəyə baxmaqdan doymur. Anası oğlunun şaxtalı havada saatlarla du-rub bu çiçəyə baxmasına dözməyib deyir:

-Ay bala, özünü niyə ayaza verirsen?

- Ay ana, həyatımızda bir çiçək açıb. Öz gözəlliyi ilə gəlin barmağına oxşayır, ona bənd olub qalmışam.

Qaynana deyir ki, dərdim bir idi, indi iki oldu.

Bu əsərdə diqqəti çəkən məqamlardan biri də odur ki, “Dədə Qorqud” əsərinin qəhrəmanlıqla, məhəbbətlə dolu olan məqamları da xatırlanır. Daha doğrusu, susuz çayda körpü quran, keçəndən-keçməyəndən haqq alan Dəli Domrul əsərin əvvəlində laübalı görünsə də, sonra bəlli olur ki, onun məhəbbət üzərində qurulan ailəsi, ölümdən qorxmayan sevgilisi var. Dəli Domrulun sevgilisi sədaqəti, səmimiyyəti ilə ölüm üzərində qələbə çalır.

Müəllif sonluqda analara, qaynanalara müraciət edərək deyir: - Qurulan gənc ailənin səadətini qoru, günəş kimi ona işıq ver, istilik ver. Desinlər ki, bu günəşin yox, ananın qucağıdır, bu istilik ananın ilıq nəfəsindən gəlir.

Dədə Qorqud boylarında deyildiyi kimi, “Qız öyüdü anadan olar” kəlamı ilə gəlinlərə də tövsiyələr verilir, qaynananı öz anaları bilməsini təqlid edir.

Əsərdə ananın müqəddəsliyindən sui-istifadə etməməyi, qaynananın və gəlinin hərəsinin öz yeri olduğu vurğulanır.

Bu əsər maraqlı süjet üzərində qurulmuş, məsləhət xarakterli, xalq deyimləri ilə diqqəti cəlb edir.

Azərbaycan təbiətinin gözəlliyinin dünyada tayı-bərabəri yoxdur. Gəncəbasar bölgəsinə daxil olan Samux rayonu da təbii mənzərəsinə, insanların comərdliyinə görə vətənimizin dilbər guşələrindən biridir. Hər bölgədə olduğu kimi, bu bölgədə də seçilib-sayılan kişilər olub. Onlardan biri də, samuxlu Həsənqara olmuşdur.

Sədnik Paşa Pirsultanlının “Kür qənim olsun” hekayəsində Samuxun tanınmış bəylərindən olan Həsənqaradan danışılır. Eyni zamanda hekayədə Samuxun gözəl təbii mənzərələri də poetik bir dillə ifadə edilmişdir.

Həsənqara bəyin qoyun sürüləri, at ilxıları, mal naxırları var imiş. O, tez-tez bazarlara çıxar, ağ, qızılı rəngli atları seçib alar və ilxısına qoşarmış. Mindiyi atlar üçün tayı-bərabəri olmayan yəhər və əsləhlər alar, onları bəzəkli gəlin kimi bəzəməkdən zövq almış. Hamı onun at minmək məharətinin və atlarının bər-bəzəyinin tamaşasına çıxarmış. Elə olur ki, Həsənqara bəyin ilxısından atlar bir-bir yoxa çıxır. Bu isə bəyi çox məyus edərmiş.

Bir gün Həsənqara bəy Kürü keçib Samux tərəfə getmək istəyirmiş. Bu zaman əlində at rəşməsi olan bir gənc ona yaxınlaşır. Kür öz kürlüyünü göstərərək daşdığına görə bu gənc çayı

piyada keçə bilmir. Ona görə də bəydən xahiş edir ki, onu da çayın o biri tayına keçirsin, Gənc oğlan deyir:

- A bəy, deyəsən, yenə də Kürün kürlüyü tutub.

Həsənqara bəy başını qaldırıb deyir:

- Bala, babalarımız havayı deməyib ki, qatıra qulun gəlməz, Kürə körpü... Rəvayətə görə, Koroğlu, bax o görünən Yelləquş dağında dəliləri ilə məskən salıbmış. Qırat hər Kürü sıçrayıb keçəndə dal ayağının nalının biri suya düşərmiş. Bundan narahat olan Koroğlu bir çobandan bu çayın adını soruşub öyrənir. Sonra üzünü burula-burula axan mavi sulara tutub deyir:

- Ay Kür, sən kür, mən kür, bizimki tutmaz.

Koroğlu dəlilərini başına yığıb başqa səmtə üz tutur.

Bəylə gənc oğlan xeyli söhbət edirlər. Sonra bəy cavan oğlanı da atın tərkinə alıb çaydan keçirdir.

Oğlan bəyin sözlərindən və xoş münasibətindən mütəəssir olub deyir ki, bəy, sənin atlarını mən oğurlayıb dəyər-dəyməzinə satmışam. Bir də oğurluq etsəm, qoy bu Kür mənə qənim olsun.

Gənc dizi üstə çökür, bəy onu qaldırır və qolunu onun boynuna salır:

-Qalx, bala, kişi diz çökməz. Bu andan sonra sənə yaraşan bir atda bağışlayıram. Üstəlik qoyunquzu da, mal-qara da....

Di getdik!

“Kür qənim olsun” hekayəsinin dili və məzmunu sadə və xalq dilinə çox yaxındır. Hekayəni diqqətlə oxuduqda bəylik dövrünün, kişilik timsalı gəlib gözlərimizin önündən keçir. Bəyin özünü sadə, ağıryana aparması gənc oğlanı məcbur edir ki, etdiyi oğurluğu etiraf etsin və bəd əməlini başa düşsün. Bəy isə oğrunu cəzalandırmaq əvəzinə ona at, qoyun-quzu, mal-qara da bağışlamağa söz verir.

Bu gözəl tərbiyə üsuludur. Tərbiyəvi mövzuda yazılmış bu hekayə ibrətamizliyi ilə oxucuların qəlbində özünə yer tapa bilir.

Atalar yaxşı deyib: - Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq ər kişinin işidir.

Maraqlıdır ki, Sədnik müəllimin hekayələri sonluqda bir atalar sözü ilə uzlaşır.

Sovet rejimi qurulduqdan sonra “Kulak” adı altında minlərlə soydaşımızı güllələdirlər və yaxud da Orta Asiya respublikalarına sürgün etdilər. Bu ədalətsiz quruluşun ədalətsiz qanunları Sədnik müəllimin yaradıcılığından da yan keçməyib. O, “Həsərlər qovuşdu” sənədli hekayəsində dövrün ictimai-siyasi eybəcərliklərini səmimi hisslərlə qələmə almışdır. Adət-ənənəsinə sadıq qalaraq Azərbaycan təbiətinin, onun sirli-sehrli qalalarının yad edilməsini də unutmur. Oğuz elinin Xaçmaz bölgəsinin gözəlliklərini vəsf edir, Filfil dağı, Filfil qalası, Pirpalıd dağının adını çəkir.

Məhəmməd axarlı-baxarlı Xaçmaz kəndində böyüyüb boya-başa çatmışdı. Məhəmməd böyükdən sonra dünyagörüşü artır, adamlara münasibəti dəyişir və Şəkər xanımla evlənir.

Kəndin qoca, cavan, qız və gəlinlərinin uzaq qonşu kəndə dəyirmanla dən aparması ona ağır gəlir. Həyat sirdaşı Şəkərlə, oğlu Məcnunla və Əzizlə məsləhətləşdikdən sonra dəyirman tikməyi qəti şəkildə qərara alır və kəndə məxsus bir dəyirman tikir. Hamı Məhəmmədin bu xeyirxah işini alqışlayır.

Şura hökuməti qurulduqdan sonra tuthatut başlayır. “Kulak” adı ilə el-obanın say seçmə adamlarını ya gülləyirlər, ya da sürgünə göndərirlər. Kimin 2-3 inəyi, bir neçə danası var imişsə düşmən damğası vurulur və sürgün edilir. Bəd-xahlar Məhəmmədin dəyirmanı olduğunu deyirlər və 1933-cü ildə o, Qazaxıstana sürgün olunur. Məhəmməd orada İsmayıl adlı pırani bir qocaya rast gəlir. O, xırda ticarətlə məşğul olmuş, Məhəmmədi də öz yanına işə götürür. Onun düzlüyü, əli təmizliyi və qoçaqlığı İsmayıl kişinin xoşuna gəlir. Bir gün Məhəmmədə deyir ki, gəl səni evləndirəm. Məhəmməd gözləri dolmuş halda Vətəndə körpə, məsum balalarının qaldığını, yurdunun onu qınayacağını dilə gətirir. Məsləhətləşmədən sonra iki körpə qızı olan Züleyxa adlı qadınla evlənir. Məhəmməd kişi Züleyxanın qızlarını öz qızı hesab edir. Züleyxa da Məhəmmədin

vətəninə qalan balaları haqqında düşünür. Məhəmmədin Züleyxadan Qüdrət adlı oğlu dünyaya gəlir. Məhəmməd təsəllisini Qüdrətdən alır. Xaçmazda qalan balaları haqqında həmişə fikirləşir.

Şəxsiyyətə pərəstişə son qoyulduqdan sonra Məhəmməd vətənə qayıdır. Arvadı Şəkər nənəni və övladlarını sağ-salamat görüb sevinir. Bir neçə gün keçdikdən sonra övladlarından dəyirmanın işləyib-ışləmədiyini soruşur. Deyirlər ki, sən sürgünə gedəndən sonra dəyirman işləmir. Kimin nə hünəri var idi ki, xalq düşməninin dəyirmanını işə salsın. O, dəyirmanını yenidən işə salır. Deyirlər ki, bu dəyirman sənənin başına oyun açdı. Sən yenə də inadından dönmürsən. Məhəmməd kişi deyir:

- Yox, bala, yox! Dəyirmansız kənd olmaz. Kim isə yaxşı deyib:

Məndən sənə yaxşı öyüd,
Öz dənini özün üyüt.

Camaat deyir ki, bu dəyirman bu qocanın başına nə oyunlar gətirdi. O, yenə də dəyirmanı işə salır. Kim isə kənardan dedi ki, Məhəmməd Qurdlar nəslindəndir. Onlara Qurdlar deyirlər. Ayağından assan da dediklərini edəndirlər.

Məhəmməd kişinin dəyirmanı işə düşdü, çax-çaxın səsi yenə də eşidildi. Atalar yaxşı deyib ki, su gələn arxdan bir də gələr.

Məhəmməd kişi qayğılı-qayğılı hərlənər, ürəyi qübar edər, arvadı Züleyxanın və oğlu Qüdrətin həsrətini çəkərdi. Qeyri-ixtiyari qocanın gözlərindən yaş süzülərdi. Övladları onun dərđini öyrənmək istəyirdilər. Bir gün dedi ki, oğlum Məcnun, Aşqabadda sənın oxşarın olan Qüdrət adlı qardaşın var. Mən onun həsrətini çəkirim.

Ay keçdi, il dolandı, Qüdrət gəlib ata evinə çıxdı. Neçə-neçə qurbanlar kəsildi. Vədə yetişəndə Qüdrət getməyə hazırlaşdı. Düşündülər, daşındılar, məsləhətləşib Qüdrəti Bakıda yaşayan Lətifə xanımla evləndirdilər. Məcnun atası Məhəmməddən soruşdu:

- Ata, qəlbində daha bir arzun da qaldımı?
- Qaldı, bala, qaldı! Nəvəm Adilin toyunu görmək.

Hekayənin əsas motivi və mövzusu Sovet hökumətinin ədalətsizliyi, həsrətin ürəklərdə qübar etməsidir. Yazıçının hekayədə əsas məqsədi bütün həsrətliləri qovuşdurmaq, xalq üçün xeyirxah işlər görməkdir. Babalardan yadigar qalan xeyirxahlığı yaşadan Məhəmməd kişi unudulmur. Heç bir kəs həsrətli qalmır, nəticədə həsrətlilər biri-biri ilə qovuşur. Belə yerdə deyiblər ki, həsrət də çiçək açarmış...

III FƏSİL

Poemaların tədqiqi

“Kəsilmiş hörüklərin harayı”

Sədnik Paşa Pirsultanlının “Kəsilmiş hörüklərin harayı” poemasının dili o qədər sadədir ki, onu oxumaqdan oxucu yorulmur. Daha doğrusu, fikri-xəyalı əsrləri adlayaraq tarixin lap keçmişinə baş vurur, hekayədə təsvir olunan qəmli-kədərli hadisələrin mərkəzində özünü hiss edir. Aslan-Hürü məhəbbəti “Leyli-Məcnun” məhəbbəti kimi dillərdə dastan olur. Hamı bu ülvi məhəbbətin qarşısında baş əyir, ehtiramlarını bu nakam məhəbbətə bildirirlər.

Sevgi baş tutarsa bir dastan olar,
Nakam məhəbbətsə bir dastan olar.
Burda ağı deyir, Allah, daşa, bax,
Qayanın gözündən axan yaşa, bax.

Bu nakam məhəbbətə dözməyən daş da, qaya da ağlayır, sinəsində Aslanın əli ilə cızılan qoşa hörüklər qayanın sinəsi aşağı uzanaraq qaya üzərində heykəlləşir, əbədiləşir.

Aslan kaman çalar. Bu kamanın simlərindən ah-nalə qopar, nakam məhəbbətin sızıltıları simlərin canına hoparaq haray qoparıb, nalə çəkər.

Bu nalənin ahından yer də, göy də vəcdə gələr, Aslan-Hürü məhəbbətinin nakamlığına acı-acı göz yaşları tökər.

Müharibə düşür. Aslan bir əlində silah, bir əlində isə kaman müharibəyə yola düşür. Qanlı-qadalı müharibədə kaman dərddli-dərddli dillənər, yatmış hissləri yerindən oynadardı. Bir gün Hürü göz yaşları tökə-tökə kamanın Vətənə qaytarılmasını Aslana yazır. Aslan isə qan iyi gələn müharibədən sağ çıxmayacağını fikirləşir və kamani Vətənə göndərir. Hürü bu kamani əzizləyər, oxşayar, qəmli-qəmli nakam məhəbbətinin dərddli deyimlərini məlahətli səsi ilə aləmə bəyan edərdi. Hürünün qoşa hörüklərini Aslan həmişə xəyalən oxşayar, bu gözəlliyə tamaşa etməkdən doymazmış.

Vaxt gəlir, Hürünü də tibb bacısı kimi müharibəyə aparırlar. Aslan bunu eşidib çox mütəəssir olur, Hürünün rıqqətə gətirən qoşa hörüklərinin Vətənə qaytarılmasını Hürüyə yazır:

Hürü sevgilisinin xahişinə əməl edir, göz yaşları tökə-tökə hörüklərini kəsib anasına göndərir və xahiş edir ki, bu hörükləri Aslana çatdırarsan:

Ay Hürü, mən bunu səndən nə danım,
Qoşa hörüyünə bağlıdır canım.
Qurtar bu canımı əzabdan qurtar,
Qaytar hörükləri vətənə qaytar.

Düzü, bu poemanı oxuduqca insan heyrət etməyə bilmir. Aslanın kamanı xalqın, Hürünün hörükləri Azərbaycan qadının isməti, həyası olduğuna görə özləri ölsə də hər iki əmanətin Vətənə qaytarılmasını istəyirlər. Buradan belə bir nəticəyə də gəlmək olar ki, həsrətlilər qovuşa bilməsə də, heç olmasa kamanla qoşa hörüklər bir-birinə qovuşsun, bu əbədiyaşar məhəbbəti yaşatsın.

Aslan cəbhədən yaralı qayıdır. Hürünün Qroznıda həlak olduğunu öyrənir. Sonra gedib Hürünün qəbrini ziyarət edir. Nakam sevgisinə göz yaşı tökə-tökə qayanın sinəsində özünün, Hürünün, kamanın və qoşa hörüklərin əksini cızır:

Əlində kamanı dayanıb Aslan,
O biri yanında bir ürkək ceyran.
Tökülmüş hörüklər qaya boyunca,
Aslan hörüklərə baxdı doyunca.

Bəli, bir məhəbbət dastanı da Sədnik müəllimin qələmindən süzülərək saflaşdı, durulaşdı, yenidən ikinci həyatını yaşamağa başladı.

“Gəlin qaya”

Sədnik Paşa Pirsultanlının “Gəlin qaya” poemasında xalqımızın milli adət-ənənəsinin ən incə çalarları diqqəti cəlb edir. Poemanın mövzusu ulu yadigarımız olan əfsanələrimizdən götürülmüşdür. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı mövzularına müraciət edib onu poeziya dilinə çevirməyin özü böyük ustalığ tələb edir. Bu poemada “Gəlin qaya”nın təsviri poetik boyalarla oxucuların diqqətinə çatdırılır.

Poemanın qısa məzmunu belədir: “Gözəllikdə tayı-bərabəri olmayan bir gəlin qayanın dibində şırhaşırıla axan çayın ayna sularında çimirmiş. Gəlin o qədər gözəl olur ki, canlı-cansız təbiətin bütün varlıqları bu gözəlliyə tamaşa etməkdən vəcdə gəlmiş. Gəlinin qaynatası gizləndə dayanıb gəlinin gözəlliyinə hərisliklə baxırmış. Bir zaman gəlin anlayır ki, hardansa ona yad nəzərlər tuşlanıb. O, bu nəzərlərin altında qətrə-qətrə əriyərək şama dönmək istəyir. Yad baxışların ona baxmasını qəbul edə bilmir. Ona görə də ulu yaradana yalvarır ki, onu daşa, qayaya çevirsin. Abırlı, ismətli, həyalı bu gəlinin istəyi yerinə yetir. O, qayaya çevrilir. Elə həmin vaxtdan da bu qayanın adı “Gəlin qaya” kimi qalır.

Poemada təzadlı poetik boyalar və bənzətmələr çoxdur. Eyni zamanda milli mentalitetimizə tamamilə yad olan qaynatanın hərəkəti, onun gəli-

ninə ağır gəlir, o, bu naqisliyə dözə bilmir və daş olmasını istəyir. Beləliklə də “Gəlin qaya” poemasında xalqımızın adət-ənənəsini özündə əks etdirən gözəl bir poeziya nümunəsi yaranmışdır.

Gəlin dönüb bir daş oldu,
Dağlara sirdaş oldu,
Dünyayla yaşdaş oldu.

Yuxarıda poemadan gətirdiyimiz sitat ibrətamizdir. Daşlaşan gəlin ölmür, əksinə dünyayla yaşdaş olur, demək əbədi yaşayır və dillərdə dastana çevrilir:

İncimə, küsmə
Ulu əcdadımız,
Nənəmiz, gəlin.

Qayaya dönən gəlin daşa dönməklə əbədilik, ölməzlik qazanır. Bu poemada Azərbaycan qadınının isməti, həyası, namusu ön planda dayanır, qadınlarımızın müqəddəsliyinə dəlalət edir.

Əhsən sənə, ustad! Xalq yaradıcılığına ikinci nəfəs, ikinci ruh verdiyinizə görə çox sağ olun!

IV FƏSİL

Lilpar bulaq

S.P.Pirsultanlının “Lilpar bulaq” şeirlər kitabında ümumbəşəri hisslərə söykənən şeirlər çoxluq təşkil edir. Onun şeir yaradıcılığında lirika üstünlük təşkil edir. Səkkizlik ölçüsündə yazdığı “Ana” şeiri bayatını xatırlatsa da, bayatı deyildir. Şeirinin bütün ölçülərinə riayət olunduğuna görə bəndlər lal axan sakit bir çayı xatırladır. Ana laylasını bulaqların zümzüməsinə oxşadır, onu körpələrin ilk kəlməsi adlandırmaqla müqəddəs ana obrazını yarada bilmişdir. “Ana” şeirini müqəddəslərlə eyniləşdirir, ana varlığının bütün varlıqlardan üstün olduğunu lirik bir dillə oxucuya çatdırır.

Laylan bulaqların zümzüməsidir,
Səsin Mina dağda Həcər səsidir,
Adın körpələrin ilk kəlməsidir,
Zəm-zəm sularının sonası, ana!

S.P.Pirsultanlının şeirlərində təbiətə, onun bütün varlıqlarına vurğunluğu “Bənövşəm” və “Bənövşə” şeirlərində üzə çıxaraq bitkin bənövşə obrazı yaratmışdır. “Sən gəlməsən mənəm yazım yaz olmaz”, deməklə öz yazının gəlişini bənöv-

şənin gəlişi ilə eyniləşdirir. Hansı ki, yaz gəlməsə, bənövşə də gəlməz. Bənövşəni yaz və qış nəfəsli adlandırmaqla yeni təzadlı bir görüntü yaradır.

Sən gəlməsən mənim yazım yaz olmaz,
Yaz nəfəsli, qız nəfəsli, bənövşəm.
Bülbül gülməz, çiçək gülməz, gül gülməz
Yaz nəfəsli, qız nəfəsli bənövşəm.

“Bənövşə” şeirində bənövşənin lirik obrazını yaratmaqla, onu səhər yelində nazlanan, üzü şəhli, sərin mehli, tər çiçəkli olduğunu bildirir.

“Of dedim” şeirində İstanbulda Minaz adlı gözələ rast gəlir. Yaşının keçdiyini, o gözəllə cahana bir gəlməməsini, anasının onu dünyaya bir qərinə gec gətirdiyini yana-yana dilə gətirir. Bu arzuların çin olmadığını gördükdə, “Xəbər verin Xan Çobana, Sarama, O sellərdə mən də axıb of dedim!” deməklə İstanbullu qıza vurğun olduğunu aləmə car çəkir, Sədnikin bir də gözəl aramamasını məsləhət görür.

Məhəbbət mövzusunda yazdığı “Kimi” şeirində bir gözəlin gözəlliyini vəsf edərək deyir:

Yanaqların lələdir xəbərin varmı?
Dodaqlar qırmızı çiyələk kimi.
Bilirsənmi məni məndən alırsan,
Çıxanda qarşıma bir mələk kimi.

“Dodaqlar qırmızı çiylək kimi, Gözəllik göz vurur bir çiçək kimi” deməklə təşbeh yaradır.

“Gətir” qoşmasında dağların lələsinin həsrətini çəkir, gecə qaranlıqlarını sevmir, yandırır-yaxan günəşin cahana qayıtmasını istəyir, yerin-göyün gül rənginə boyanması istəyi ilə yaşayır, daha doğrusu, bu şeirin mövzusunu ictimailəşdirir:

Yatmış gözəl, yuxusundan oyansın,
Mən gələncə o bulaqda dayansın,
Yerim, göyüm gül rənginə boyansın,
Sədniyi sevindir, imana gətir.

Sədnik müəllim məhəbbət mövzusunda yazdığı şeirlərdə sevgilisinə olan sonsuz məhəbbətini lirikanın dili ilə o qədər gözəl, səmimi hiss-lərlə qələmə alır ki, hər bir sevən adam özünü onun yerində hiss edir və bu sevgi lirikasından vəcdə gəlir:

Bu dünyada sevda nədir bilənlər,
Eşq yolunda ağlayanlar, gülənlər,
Sədnik kimdi bizə tərəf gələnlər,
Şahsənəmdi, Xan Əslidi, gəlmədin.

Sevgilisinin gəlmədiyini, Əslilərin nakam eşqilə eyniləşdirir, daha doğrusu, onu faciə kimi qəbul edir.

Sevgi yaşa baxmır, deyənlər yanılırlar.
Sevginin əzab və ıztıraqlarını, sevinc və şirinliyini
duyanlar bunun necə müqəddəs bir hiss olduğunu
dərk edirlər. “Duman qalxır başımdan” şeirində
qızları bulaq başında görəndə gənclikdə sevdiyi o
gözəl pəri yadına düşür, keçmişin şirin xatirələri
xəyalından gəlib keçir:

Pərvanələr oda bircə kər yanır,
Sinəm oddur, köz içində köz yanır,
A Sədnik, içində yanır, söz yanır,
Eşqim səngiməyib, of bu yaşımnda.

Klassik poeziya nümunəsini “Mənimdir”
şeirində açıq-aydın hiss etmək olur. Türk ulus-
larının ulu yer yaddaşı onun yaradıcılığının əsas
qayəsini təşkil edir. Nəvəsi Simrana həsr etdiyi bu
şeirin dili sadə, obrazlı ifadələri ürəyi oxşayandır.

Simran, yaylaqları gedək bir gəzək,
Pirsultanda ağır ellər bizimdir.
Daşlıdağın gül qoxulu mehi var,
Arxaşandan əsən yellər bizimdir.

Karvan-karvan ağ buludların dərənin, tərə-
nin, dağın üstünü tutduğuna dözə bilmir, öz örpə-
yini yığıb çəməninin naxışlı güllərinin görünməsini
arzulayır.

Karvan-karvan parça bulud, ağ bulud,
Dərə duman, təpə bulud, dağ bulud,
Dağ görünsün, örpəyini yığ, bulud,
Çəmənlər naxışı güllər bizimdir.

Nəticəsi Nurçiçəyi sabahı üçün gələcək
hesab edir, bu gələcəyin nurlu, işıqlı olmasını
arzulayır.

Sədnik, bu gün bir nəticə,
Sabah üçün gələcəkdir.

Təbiətin bütün varlıqlarını sevən baba – şair
fidan nəvələrini və uşaqları da sonsuz bir
məhəbbətlə sevir, onların ruhunu oxşayan incə
ruhlu şeirlər də yazır. Nəticəsi Səmaya müraciət
edərək deyir:

Ay mənim, ceyran balam,
Pirsultan soyundansan,
Budur, sənin naxışın.
Bu dünyaya əvəzdir,
Sənin körpə baxışın.
Pirsultanda pınarın,
Xoşbulaqda gülzarın,
Sən bu yurdun gözüsən,
Fəstillərin yazısan.

Şeirlərinin əsasının emosiya ilə yığılduğunu hər bir sətirdə, hər bir misrada hiss edirik.

Sədnik yanar oda qalar,
Dəryalarda ada qalar,
Dedim bizdən yada qalar,
Üz qoydum yanağa, gəldim.

“Gəldim” şeirində yeni bir dünya vardır. Onun yaradıcılığında diqqəti cəlb edən cəhətlərdən biri də dilimizi şirinləşdirən söz və ifadələrin yerli yerində işlənməsidir.

Sədnik, belə oğul yüzdə bir olar,
Hər kəlməsi yaqut, yamən, dürr olar,
Dolanam başına o, bir pir olar,
Ataların yaz - baharı oğuldu.

“Oğuldu” poeziya nümunəsinin əsasını ürəklərin şah vüqarı oğul olması təşkil edir.

Sədnik Pirsultanlının lirikasının əsasını tarixi keçmişimiz, ulu babalarımızın yaratdığı, bizə miras qoyduğu müqəddəs yer adlarımız təşkil edir.

“Daraq qaya” şeirində yaradılan təbiət mən-zərələri dediklərimizi bir daha sübut edir:

Dərələrdən duman qalxır,
Ayağına sürünüb keçir.
Ağ buludlar başına dolanır,

Örək olur cunalanır.
Bir aləmsən, Daraq qaya,
Bir dünyamsan, Daraq qaya.

Məhəbbət adlı gözəlin gözəlliyini poeziyanın dili ilə elə ustalıqla tərənnüm edir ki, insanın yatmış bütün hissləri qəflət yuxusundan boyanmağa məcbur olur:

Sədnik, kimdir xoş ləhcəylə oxuyan?
Hər kəlməsi tər bənövşə qoxuyan,
İlmə çalıb, sözdən xalı toxuyan,
Ay könüllər tikib, yıxan, Məhəbbət.

Azərbaycanın xalq şairi Zəlimxan Yaquba yazdığı “Oldu” şeiri də onun ustad qələm sahibi olduğuna dəlalət edir:

Oğuz yurdu şad günüdür,
Ay Zəlimxan, ad günüdür,
Qəlbə yaşar sevgilindir,
Vətən adlı dilbər oldu.

Qəlbən, ürəkdən türk dünyasına bağlı olan şair Yazıcıoğluna ərməğan etdiyi poeziya nümunəsi onun yurdumuzda bir çıraq olduğunu xatırladır, şair xarakterik lirikanın, ancaq özünəməxsus olduğunu bildirir:

Türk torpağının
bağırında
uyuyursan.

Hər türkəm deyənin,
Ürəyində yatırsan.
Vüqarla, iftixarla
Dövlətinə,
məmləkətinə baxırsan.
Duru bir pınar kimi,
Ürəklərə axırsan.

Türk dünyasına vurğunluğunu gizlədə bilməyən şair “Mərcan dağları”nda Mərcan dağlarının bənzərsiz lələsini, nərgizli talasını, sevdalı balasını, alınmaz qalasını sevə-sevə vəsf edir:

Başı qarlı, qarsız çox dağ görmüşəm,
Bir özgə aləmsən, Mərcan dağları.
Qənirsiz güllərin, çiçəklərin var,
Bənzərsiz lələmsən, Mərcan dağları.

Şeirdə nikbin əhval-ruhiyyə, təbiətin ona bəxş etdiyi gözəllik ikinci bənddə çılpəqlığı ilə nəzərə çarpır:

Hasan dağın başı yay-qış qar olar,
Yaz gələr sinəsi lələzar olar,
Qaynaşar bulaqlar, axar car olar,
Dolu piyaləmsən, Mərcan dağları.

Dağların binasını daş qala, Uyğur Kaşkarı
dağların anası adlandırır, Mərcan dağlarını özünün
sevdaı balası hesab edir:

Daş qaladı,o dağların binası,
Uyğur Kaşkarıdır, dağlar anası,
Al-yaşıl geyinər türkün sonası,
Sevdaı balamsan, Mərcan dağları.

Sədnik müəllim fərđi poetik üslubu ilə
seçilən şairlərimizdəndir. Milli ruhu, milli
duyğunu önə çəkərək Türk dünyasını Azərbaycan
dünyasından ayrı təsəvvür edə bilmir:

Demirəm ki, ünvan bilmə, ad bilmə,
Doğmayam Sivasda Pirsultanım var,
Sənət dünyasında bir ümmanım var.
Yıldızdağ, Banaz köy, Sivas elləri,
Gərək mənim kimi sevsin Çilləri.

Təbiətin yerə nur çiləyən buludunu
heyranlıqla seyr edir və vəsf edir:

Bu dağlarda mən də sevdim birini,
Necə ki, sevmişdi Fərhad Şirini,
Sən bilirsən o gözəlin yerini,
Çiçəktək gözümdə bitən, ağ bulud.

Elə bilmə gözəlliyin duymadım,
Yellər əsdi, sənə tərəf qoymadım,
Yarıma bənzətdim, səndən doymadım,
Bəlkə də, Sədnikdi butan, ağ bulud.

Ağ buludu yarına bənzədən şair poetik,
bənzərsiz bir lövhə yaratmışdır.

Vətənə vurğunluq Sədnik Pirsultanlının
poeziyasında qırmızı bir xətlə keçir. Bütün varlı-
ğını Vətənin torpağına, daşına, dağına, bağına,
düzlərinə, göllərinə qurban verməkdən çəkinmir.
Bu isə onun vətənə sidq ürəklə bağlılığını bildirir:

Qan sızıb torpağa, gülə, yarpağa,
Vətən oğulları, qalxın ayağa.
Kim verməz canını vətəndən ötrü,
Torpaqda, daşdadı vətənin ətri.

Musiqi mədəniyyətimizin inkişafında əvəz-
siz xidmətləri olan xanəndələrimiz Sədnik müəl-
limin qələminin süzgəcindən keçərək yad edilir,
onların xalqa xidmətlərinin böyüklüyü xatırlanır:

Zəməm çeşməsindən haçan içibdir?
On beş yaşda bir qız olub, Nazpəri.
Tər nəfəsdə, tər bənövşə ətri var,
Tər çiçəkli bir yaz olub, Nazpəri.

A Sədnik, bulaq tək çağlayır səsi,
Dilində bülbülün şuri-nəvası,
İllahda qaş-gözü, nazı-qəmzəsi,
Ürəklərdə bir köz olub, Nazpəri.

“Nazpəri”

“Zinətlənmiş gəlin kimi bəzənən dağlar”
S.P.Pirsultanlı yaradıcılığında mühüm yerlərdən
birini tutur. Güldən boynuna həmayıl taxmış
dağlar onun “Dağlar” şeirində naxışlanır, gündən-
günə gözəlləşir:

Zinətlənmiş gəlin kimi,
Bəzənmişən yenə, dağlar.
Boynunda güldən həmayıl,
Naxış vurmuş sənə, dağlar.

Sarı çiçək qolbağındı,
Qırmızı gül yanağındı,
Ağ çiçəklər buxağındı,
Bir yaylaqdı sinə, dağlar.

“Dağlar” şeirinin ikinci bəndində şair sarı
çiçəyi qolbağısı, qırmızı gülü yanağı, ağ çiçəkləri
isə buxağı adlandırmaqla dağların bütün gözəl-
liklərini təbii boyalarla verərək bitkin bir fikir
ifadə etmişdir. Sanki onun qələmi rəssam fırçası
ilə əvəz olunur, möhtəşəm dağ obrazı yaradan
rəsm əsəri yaranır. Oxucu bu şeiri bütövlükdə

oxuduqda xəyalən dağların füsunkar gözəlliklərini təsəvvür edir, ürəyi dağlara sarı atlanır.

Durna telli sazı Sədnik müəllim könlünün tərcümanı adlandırır. Sazdan ayrılmaq istəmir. Ondan ayrı düşəndə darıxır, özünə yer tapa bilmir və saza müraciət edərək deyir:

Səndən ayrılalı nələr çəkmişəm,
Oyan bircə-bircə ellərdən, soruş.
Saz mənim könlümün tərcümanıdır,
Zənbur tək sızlaşan tellərdən, soruş.

Bu şeirdə sazla insanın vəhdətdə olmasını, onların bir-birinə bağlılığını, “Sazın hamıdan uca tutulmasını, öz dərđini şahid illərdən soruşmağı tövsiyə edir”:

Sən gəzən ellərə güzar eylədim,
Səni tapammadım ah-zar eylədim,
Sədnikə təsəlli nə var eylədim,
Qızıl qazlar üzən göllərdən, soruş.

Vaxtı ilə saz gəzən ellərə güzar eyləyir, sazı o yerlərdə tapmayanda kədərlənir, qüssələnir, sazın ellərdə, obalarda həmişə olmasını arzulayır.

“Hüseynim” şeirində şair Göyçə yurdlarının yad tapdağı altında qalması ilə razılaşa bilmir. Hüseynə xitabən doğma yer adlarımızı nəzmə çəkərək yana-yana o yerlərdən danışır. Onun ürək

yanğısı şeirin bütün bəndlərində dil açır, o yerlərin unudulmamasını önə çəkir. Göyçənin şirin ləhcəsini, şeir dilini ilahiləşdirir:

Körpəlikdən sevdin Göyçə elini,
Nərgiz-bənövşəsin, qönçə gülünü,
Şirin ləhcəsini, şeir dilini,
Yurdundan ilhamın alan, Hüseynim.

Göyçə gölünü Hüseynin anası, Çalmalını atası, Ağbulağı butası adlandırır, Əyricə dağının qürbətdə qalmasını ürək ağrısı ilə xatırladır:

Göyçə göl anandır, Çalmalı atan,
Gözəllər gözəli Ağbulaq butan,
Əyricə dağının damənin tutan,
Vətəni qürbətdə qalan, Hüseynim.

Hüseynin Göyçədən gələndə Göyçə boyda Ələsgəri də özü ilə gətirdiyini belə ifadə edir:

Göyçədən gələndə nələr gətirdin,
Neçə kitab, neçə əsər gətirdin?
Göyçə boyda bir Ələsgər gətirdin,
Ələsgər sazını çalan, Hüseynim.

Bununla şair demək istəyir ki, Göyçə qürbətdə qalsa da ustad Ələsgərin sazı susmayıb,

o, Hüseyn kimi aşuqların əlində gəzir və dürlü-
dürlü havacatlarla yenə də çalır, çağırır:

Ürəyində Miskin Abdal odu var,
Damağında sözlərinin dadı var,
Hər kəsin həyatda bir ustadı var,
Pir ustadı Abdal olan, Hüseynim.

Bu parçada Miskin Abdalın od-alovunun
sönməməsini, onun pir ustad olmasını xatırladır.

Müqəddəs Seyid Bayram ocağını, Ala göllər
yaylağını, dağın-daşın igidlər oylağı olduğunu da
unutmur:

Sədnik çıxdı Qaradağın döşünə,
Səcdə qıldı torpağına, daşına,
Miskin Abdal ocağının başına,
Mən dolandım, sən də dolan, Hüseynim.

Qoşmanın tapşırmasında o yerlərin torpa-
ğına, daşına səcdə qıldığına, Miskin Abdal oca-
ğının başına dolandığına işarə edərək Hüseynin də
o ocağın başına dolanmasını arzulamaqla fikrini
tamamlayır.

“Söyləmiş” şeirində baba isminin müqəd-
dəsliyini, nənə laylasının şirinliyini, tər bənövşəli
Xoşbulağın yaylağında söylədiyini, - deyir. Sözlü-
söhbətli, ağız dualı nənəsi yada düşəndə sızım-

sızım sızıldayır, göz yaşı tökməkdən belə
çəkinmir:

Yada salma mənim körpə çağlarım,
Nənəm yada düşər bərkdən ağlarım.
Görünəndə ağ buludlu dağlarım,
Səngər dağın qayasında söyləmiş.

Bütün varlığı ilə türk dünyasına bağlı olan,
ürəyi Təbrizdən heç bir zaman ayrılmayan şairin
qəlbində həsrətdən sızlayan yaralar göynəyir.
“Sinəndə” şeirində bu sızıltı, yangı sinədə tarixə
çevrilir:

Yıldızdağdan, Banazköydən qopanda,
A dərqli, Sivasım, ağladın sən də,
Üz tutanda Təbrizimə, Gəncəmə,
Bu qanlı tarixi yazdın sinəndə.

Ankaradan əsən qara bir külək Pirsultan
Abdalın yolunu kəsir, qulağına gələn səs tarixin o
tayından adlayaraq yeniləşir, təzələnir. Pirsultan
Abdalın yolunu kəsən acı küləkləri tarixiləşdirir:

Ankaradan qara bir külək əsdi,
Pirsultan Abdalın yolunu kəsdi,
Qulağıma bir səs gəldi, nə səsdə?
Yazılmış tarixi oxudum mən də.

Banaz köyün ağ buludu,
Mənimlə görüşdü, getdi.
Yıldızdağın rüzigarı,
Mənimlə öpüşdü getdi.

Ağ buludların insanla görüşü, ruzigarın insanla öpüşməsinin qeyri-mümkün olmasına baxmayaraq şair şeir dili ilə bunu gerçəkləşdirməyi bacarır. Sonda isə topa qızların gülüşməsinə hər tərəfdən yağmurun yağmasına baxmayaraq şairin qəlbinə gün düşdüyünü poeziyanın dili ilə gözəl ifadə edir:

Qızıl İrmaq sahilində,
Topa qızlar gülüşdü.
Hər tərəfdən yağmur yağdı,
Mənim qəlbimə gün düşdü.
“Görüşdüm, gəldim”

Azərbaycanın füsunkar təbiətinin tərənnümü S.P.Pirsultanlının şeirlərində həmişə diqqəti cəlb edir. “Axtar, tap, əzizim” şeirində bu gözəllikləri vəsf etməklə deyir:

Qubadadır, “Qız bənövşə” bulağı,
Qəçrəsin ərzə yayılıbdı sorağı,
Sədniyi soruşsa o Baba dağı,
Xızırdan taparsan nişana, səslən.

S.P.Pirsultanlının yaradıcılığında bənzərsiz poeziya nümunələri diqqəti çəkəndir. Bu bənzərsiz poeziya nümunəsi “Qartal oğlun, kəklik qızın” şeirində yeni bir təbiət lövhəsi yaradır:

Yaz gələndə gözəlləşir,
Girir dondan-dona dağlar.
Talasında körpə əlik,
Göllərində sona dağlar.

Və ya:

Vüqarımdı dağın, düzün,
Qartal oğlun, kəklik qızın,
Sədnik desin namə yazın,
Qıy vuran tərlana, dağlar.

“Gəlmədimmi” şeirində təbiətə vurğunluğunu bir daha ifadə edərək ürəyinin bir parçası sandığı yurd yerlərini elə bil ki, Allaha amanatlayıb gəldiyini bildirir, vücudunun bütün varlığı ilə o yerlərə bağlı olduğunu elə ustalıqla tərənnüm edir ki, heyran qalmaya bilmirsən:

Bənövşəli yaylaqları,
Diş göynədən bulaqları,
Başı qarlı o dağları,
Səndə qoyub gəlmədimmi?

Xoşbulaq tək gülüstanı,
Qoşqardı, sultanı, xanı,

Qibləgahım Pirsultanı,
Səndə qoyub gəlmədimmi?

Gəncliyində qoyub gəldiyi, amanatladığı müqəddəs yerləri unutmur, həsrətlilə o yurd yerlərini anır:

Unutma Yeddiqardaşı,
Qızıldı torpağı, daşı,
Qırxbulaq çayların başı,
Səndə qoyub gəlmədimmi?

Qaşqaçayı, Arxaşanı,
Türk Səmədi, Türk Paşanı,
O nənəm – xalı qoşanı,
Səndə qoyub gəlmədimmi?

Gölvənd-gölvənd göllərini,
Löyün-löyün güllərini,
Yağmurunu, sellərini,
Səndə qoyub gəlmədimmi?

S.P.Pirsultanlının yaradıcılığında üstünlük təşkil edən məsələlərdən biri də dilimizdə çox az işlənən “gölvənd”, “löyün” və bir çox sözlərimizin yenidən leksionumuza gətirilməsidir:

Yazlı, qışlı, dörd fəslini,
Qoç tayfamı, qoç nəslimi,
Cavan şair Sədnikimi,
Səndə qoyub gəlmədimmi?

Bu şeirin dili, təbii və sadədir.

Yurd sevgisi və həsrəti ilə alışıb-yanan S.P.Pirsultanlı təbiətimizin bir parçası olan doğma yurd yerlərini ürək yangısı ilə anır və sevə-sevə tərənnüm edir. “Zivlən talası” şeiri buna əyani sübutdur.

Xurma əvəzi Xurmud bitər,
Zivlənin talasında.
Uşaqlıqdan gözüm qalıb,
Al yanaqlı lalasında.
Dəhrə quyruq meşə xoruzu,
Yanında boz dağ kəkliyi,
Bir yanında Soltan toyuq,
Ayaqlar sarı-qırmızı.
Göygöllərin üzük qaşığı,
Bənzərsiz bir Göygölü var.
Gölün çevrəsi ağ-göy zambaq,
Qotaz-qotaz gülləri var.

Təbiət gözəlliklərindən doymayan şair baş-başa verən qayaları evi-eşiyi, Qoşqarı qıbləgahı hesab edir.

Baş-başa qayalar evim-eşiyim,
Gərməşövdən hörülübdü beşiyim,
Qoşqar qıbləgahım, çəkib keşiyim,
Əməni bulaqda dür doğulmuşam.
“Doğulmuşam”

“Deyil” şeirində “Dağlara həsrətəm, yarım qalmışam, Yarım yarla köçüb, yarım qalmışam, Göllərim quruyub, yarım qalmışam, Kür-Araz çağlasa dolası deyil” - deməklə dağlardan, yardan kamını almadan yarımçıq qalıb, əriyib-əriyib yarısı qalıb, Kür-Araz coşsa belə dolası deyil - deməklə təzadlı fikir formalaşdırılıb.

“Nərgizim” şeiri ibrətamiz və bənzərsizdir. O, dağlardan ayrılmamağı, onun döşündə daş olmağı arzulayır:

İstərəm ki, hər dağlara gələndə,
Yağmurunda, yağışında yaş olum.
Arzum budur ayrılmayın dağlardan,
Qoşqarımın yamacında daş oldum.
“Nərgizim”

Namərdlərə qarşı həmişə barışmaz mövqedə dayanan şair “Qalıbdı” şeirində namərdləri lənətləyir, onların daş-qalaq edilməsini arzulayır:

Sədnik, ərzi-halın ellərə söylə,
Namərddi lənətlə, daş-qalaq eylə,
Güllədən betərddi demirəm hələ,
Desəm, bircə sözdən ölər qalıbdı.

Gözəllikləri vəsf etmək, onların şəninə şeir qoşmaq hər bir şairə məxsus olan xüsusiyyətdir. Bu gözəlliklərin vəsfi Sədnik müəllimin qələ-

mindən çıxaraq başqa formada, başqa biçimdə ərsəyə gəlir.

Hər bir insanın həyatı ələkdən keçməli, saflaşmalı, durulaşmalıdır. Atalar demişkən: “Ələyim ələlib, xəlbirim göydə fırlanır”.

Bağışla, gəl məni sehrbaz xanım,
Yox seçə bilmədim mələkdən səni.
Un olsaydın ələyimə alardım,
Özüm keçirərdim ələkdən səni.

“Səni”

Heç bir kəsin köməyinə arxalanmayan şair həmişə özünə arxalanıb, taleyin ona bəxş etdiyi qismətlə barışmaq məcburiyyəti qarşısında qalıb.

Dərya kimi qaynamışam, dolmuşam,
Yaradanın nəzərində olmuşam.
İlhamımı Pirsultandan almışam,
Sədnik, qeyri kömək gəzməmişəm mən.

“Sızmamışam mən”

“Lala” şeirində lalanın yarğanda bitməsi Sədnik müəllimin qəlbini oxşamır. Onun al çəmənlikdə bitməsini, qırmızı donunun çölləri bəzəməsini arzulayır. Ona görə də lalanın donunun andıra qaldığını ifadə edir.

Sədnik, sözün bir hikmətdi,
Tutamadı, söz yan getdi,

Gedib bir yarığanda bitdi,
Andır qaldı don, ay lala!

At muraddı, at insanın ən vəfalı dostudur. Şair at belinə qalxıb Qoşqarçaya, bulaq başına enməyi arzulayır. Bu dağların səfalı qoynunda quş tək ötmək istəyir. Dağları qarış-qarış gəzmək, onun gözəlliklərini seyr etmək və bu dağların qoynunda daşlaşmaq istəyir.

Sədnik, dağ başında təkə dayanıb,
Ağ qayası şəfəqlərə boyanıb,
Urdağında Ur kəkliklər oyanıb,
Quş tək ötməyim, dinməyim gəlir.

“Gəlir”

Azərbaycan təbiətinin gözəlliyindən doymayan, onu vəsf etməkdən yorulmayan, qocaman şairin könlü laylay istəyir, laylay çalanın çoxdan köçüb getdiyini ürək ağrısı ilə xatırlayır. Səksən yaşında uşaqlaşmaq, beşiyi başında laylay çalınmasını arzulayır.

Könlüm səksən yaşda laylay istəyir,
Çoxdan köçüb mənim laylay çalanım.
Anamın laylası səndə qalıbdı,
Lilpar bulaq, gəl başına dolanım.

Yolunu ot basıb, anamdan sonra,
Gölünə qaz gəlmir, sonamdan sonra,

Mənim, bax, bu dəli sövdəmdən sonra,
Sularında qoy durulum, bulanım.

“Laylay istəyir”

Bəzən də öz taleyinin ağrı-acıları ilə
barışmayan şair gileylənir. Nakam taleyinin gec
gəldiyini göz yaşını tökə-tökə dilə gətirir.

Sədnik, əzəl öydü taleyin səni,
Sədnik, niyə döydü taleyin səni?
Birdən-birə əydi taleyin səni,
Bəlkə, duydun son nəfəsdən, gəlmədin.

“Gəlmədin”

Gülüm, gül camalın bircə görəydim,
Yasəmən saçların tağ-tağ hörəydim,
İstəsəydin bu canımı verəydim,
Sədnik canın əsirgəməz biləsən.

“Biləsən”

Bu şeirdə öz şirin canını belə sevgilisindən
əsirgəməyən Sədnik müəllim hələ də gənclik
həvəsi ilə sevdini “Biləsən” şeirində açıqlayır.

İnsan yaşa dolduqca kövrəkləşir, təzəcə
pöhrələnmiş kövrək bir budağa bənzəyir. Bu köv-
rəklik insanı kədərləndirir, heç nəyin qalmadığını
bəyan edir. Sədnik müəllim hər nəyi var isə yox
olduğunu, təkəcə sevən bir ürəyinin qaldığını
“Qalıbdır” şeirində belə ifadə edir:

Sərvət dolu bir dağ idim əzəldən,
Heç bilmirəm indi nəyim qalıbdır.
Bu gördüyün dərya-dəniz canımda,
Təkcə sevən bir ürəyim qalıbdır.

Dağların dağ vüqarı, dağ əzəməti, laləli,
güllü-çiçəkli, qoyunu insanların həsrəti, sevinci
olmuşdur. Sədnik Pirsultanlının vəsf etdiyi dağlar
tamamilə başqa bir donda, başqa bir biçimdədir.

Yaz gələndə gəlin kimi bəzənər,
Gəlinin başına güllər ələnər,
Dağı-daşı gül-çiçəyə bələnər,
Nişanlı qız kimi süslənən, dağlar.

Şüurlu hər bir insanın dağ boyda dərdi olur.
Elə bir insan tapmaq olmaz ki, onun dərdi olmasın.
Pirsultanlının dərдинin dağlardan da ağır olduğu
“Dərdimi” şerində belə ifadə olunur.

Dərdimi dağa desəm,
Dağ tərпənər, dağ yeriуər.
Od tutar sular yanar,
Dağ yıxılar, dağ əriуər.

Dərди doğma bilib, ona qucaq açmaq heç də
asan məsələ deyildir. Ancaq şair dərди doğma bilir,
onu bağına basıb, qucaq açır.

Dərdimi Sədnikə desəm,
Qaynar, qaynar, əsər, coşar,
Dərdi bağına basar,
Doğma bilər, qucaq açar.

İnsan ruhunu oxşayan at kişnərtisi və çay şırıltısıdır. Mənbəyini saf, bal dadan çeşmələrdən alan çaylar Sədnik Pirsultanlının şeirində təlatümə gəlir.

Göy təpələr niyə dinmir laldımı?
Yaylaqlar Sədniki xəbər aldımı?
Ballicanın suyu yenə baldımı?
Dağlardan gəlibsən, a Gəncə çayı.

“Məni” şeirində kimə oxşasa da istəmədiyi adama oxşamaq istəməyərək, ancaq özü olduğunu təsdiqləyir.

Nə təzəcə doğmuş dan ulduzuyam,
Nə də dağdan aşmış gün bilmə məni.
Kimə oxşadırsan oxşat razıyam,
Özünə oxşatma, sən bilmə məni.

Kəklik qaqqıltısı, gözəlliyi ilə həmişə şeir mövzusu olubdur. Sədnik müəllim ülvə kəkliyin körpə ülvəsini yazın müjdəsi adlandırır.

Xınalı kəkliyin körpə ülvəsi,
Yazımın müjdəsi, nubarısan sən.

Qar yeyir zirvədə Ur kəklikləri,
Qoşqarla Qırxqızın baharısən sən.

Milli poetik fikrin ən böyük nailiyyətlərindən biri zamanın nəbzini tutmaq, onu bədiiləşdirib lirik formaya salmaqdır. “Dəyişməyəm” şeirində ana qucağını, doğma ata ocağını, Pirsultan dağına heç nəyə dəyişməyən şair ululardan bəri gələn sevgi hissələrini biruzə verir. Ona görə ki, bu sevginin daxilində Vətən, isti ana qucağı, doğma ata ocağı yaşayır.

“Ağrı dağı” şeiri fikrin dolğunluğuna görə seçilir. Ağrı dağı Allahın yaptığı qala kimi təsvir olunur.

S.Pirsultanlı “Yadında varmı” şeirində gənclik illərini yada salır, onu qocalıq dövrü ilə müqayisə edir, üzünü dağlara tutaraq deyir:

Hamı köçüb, sən qalmısan, a dağlar,
Mən cavan olduğum yadında varmı?
Mənim gənclikdə kənd toylarında,
Nəmərələr aldığım yadında varmı?

İnsan ürəyinin saflığı, təmizliyi, eşq oduna alışıb-yanması şairin “O mənim ürəyimdir” şeirində yeni bir formada oxuculara çatdırılır. Ürəyini canlandırır, bədiiləşdirir, özünün şah əsəri hesab edir:

Gözəllərin müjdə yeri,
Sevənlərin səcdə yeri,
Bu Sədnikin şah əsəri,
Bil, o, mənim ürəyimdir.

Qoşqar dağının görüşünə gələn şairin qarşısını
duman kəsir, sevgili-məhbubu olan dağın zirvəsinə
qalxa bilməməsi onu dərdləndirir, qəmləndirir.

Qoşqar, görüşünə gəlmişdim,
Bir də gəlməyim gümana qaldı.
Heyf zirvələri görə bilmədim,
Dağ dumandı, daş dumandı.

Şairin qəlb inamından doğan fikirlər cilalanır,
saflaşır, durulaşır. O, qartalın süzdüyü səmaya qa-
nadlanıb uçmaq, buludların üstündə cövlan etmək
istəyir. Bu işə şair təxəyyülünün bütövlüyündən,
ucalığından xəbər verir:

Yenə canımdadır gəncliyin odu,
Kəpəz dağlarını gəzməyim gəlir.
Düz qalxaraq ağ buludun tuşuna,
Şahin süzən yerdə, süzməyim gəlir.

Bülbülün gül həsrəti ilə ah-fəğan etməsi rəmzi
məna daşısa da şairin “Bülbül” şeirində bülbülün
də özü kimi yaralı olduğu fikrini eyniləşdirir,
yaralı-yaralı oxumasını istəmir, yarpaqların arasına

girib gizlənməyi məsləhət görür, onun namərd oxuna tuş gəlməsindən qorxur.

Sən də yaralısən, mən də yaralı,
Yaralı-yaralı oxuma, bülbül!
Yaşıl yarpaqların gir arasına,
Rast gələrsən namərdlərin oxuna,
Gəl belə aşkara oxuma, bülbül!

“Doğulmuşam” şeirində şeirlə qoşa doğulduğunu, dünyaya qoşa gəldiyini, laylasını Pirsultan dağı çaldığını deyən şair, baş-başa verən qayaları özünün doğma ev-eşiyi hesab edir.

Baş-başa qayalar evim-eşiyim,
Gərməşövdən hörülübü beşiyim,
Qoşqar qibləgahım, çəkib keşiyim,
Əməni bulaqda dür doğulmuşam.

“Deyil” şeirinin məzmun dolğunluğu, mənə çalarları, zənginliyi diqqəti cəlb edir.

Dağlara həsrətəm, yarım qalmışam,
Yarım yarla köçüb, yarım qalmışam,
Göllərim quruyub, yarım qalmışam,
Kür-Araz çağlasa dolası deyil.

Dünya çox gözəldi, gözəldən gözəl,
Açıla gülləri, olmaya xəzəl,

Şəninə min qoşma, söylə, min qəzəl,
Qoca palıd cavan olası deyil.

Nənə köçdü, baba köçdü, yar köçdü,
Hamısı dünyadan intizar köçdü,
Qalan cavanlardı, ulular köçdü,
Dünya Sədnikə də qalası deyil.

Bu kitabda Sədnik Paşa Pirsultanlının həyatına, yaradıcılığına işıq salmağa çalışdıq. Nəyi bacardıq, nəyi bacarmadıq bunu əziz oxucular daha yaxşı bilər. Fikrimizi Sədnik müəllimin özünə yazdığı “Qocalmaynan” şeiri ilə bitiririk.

Qocalıq nurdur, qocalıq xoşbəxtlik və pırlılıqdır. Qocalmaq hər adama qismət olmur. Sədnik müəllim sevinir ki, pırlı, nurlu, sözlü-söhbətli, sazlı-şöhrətli bir qoca olub. Qoca olmasına baxmayaraq o, gənclik ruhu ilə yaşayır, gənclik həvəsi ilə yazıb, yaradır.

O, bu gündə nağıllaşmış, əfsanələşmiş ömründə deyib-gülməyindən qalmır. Daha doğrusu, gülməyi və güldürməyi məharətlə bacarır. Bəlkə də xalq yaradıcılığını, poeziyanı qanına hopduran bu nurani kişi dünyanın ən xoşbəxt adamlarından biridir. Bu xoşbəxtlik nədən ibarətdir? Bu xoşbəxtlik ondan ibarətdir ki, zəhmətlə bir boyunduruga girərək düz 60 ilə yaxındır ki, onunla dostluq, qardaşlıq edir, çiyinlərində ağır bir yükü yerə qoymadan, nəfəs almadan daşıyır. Bu kişini ağız

ədəbiyyatımızın od qoruyanı adlandırsaq, yanılmazıq.

Bu od onun çox zaman əllərini yandırsa da, üz-gözünü qarsısa da, o, odu heç bir zaman özündən uzaqlaşdırmayıb, əksinə od onu yandırdıqca ona daha yaxın durub.

Səni yüz il yaşa, ustad. Sən ustadlar ustadısan. Bunu sənin yaradıcılığına yaxından bələd olanlar yaxşı bilirlər. Ustad, onu da etiraf etməlisən ki, qocalmısan. Təbiətin bu qanuna uyğunluğundan heç kim qaça bilmədiyi kimi səndə qaça bilməzsən. Sən nursan, zülmətlərə işıq saçan mayaksan. Əsrlər keçsə də sənin nurun, işığın heç bir zaman sönməyəcəkdir. Demək sən əbədiyaşar, tarixdə izi qalan ziyalı, vətənpərvər Azərbaycan övladısan.

Sənə uğurlar olsun, ustad! Yaz, yarat! Açdığın o müqəddəs cığırlar el yoluna calanıb. Bu müqəddəs yolu inamla irəlilə! Allah sənə yar olsun.

Heç bir şərh vermədən “Qocalmaynan” şeirini oxucuların mühakiməsinə veririk:

Toy-mağarda “Ruhani”ni kim oynar?
Qocalmaynan, ay Sədnikim, qocalma!
Hər məclisdə öz səsin, öz sədan var,
Qocalmaynan, ay Sədnikim, qocalma!

Vaxt var idi güldürərdin, gülərdin,
Ağlayanın göz yaşını silərdin,
Min dərddə sən min bir dərman bilərdin,
Qocalmaynan, ay Sədnikim, qocalma!

Laçındın, tərlandın, sındı qanadın,
Vaxtsiz qəlbin niyə qana boyadın?
Çox vəsf etdin, gözəllərdən doymadın,
Qocalmaynan, ay Sədnikim, qocalma!

Sədnik Paşa Pirsultanın poetik duyumu, deyimi oxucunu həmişə intizarda saxlayır. Bu isə onu sübut edir ki, Sədnik Paşa Pirsultanlı Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının canlı ensiklopediyasıdır.

SON SÖZ

Sədnik Paşa Pirsultanlının bədii yaradıcılığı yuxarıda dediklərimizlə bitmir. Burada onun poetik yaradıcılığı və nəsr əsərlərinin bir hissəsi tədqiqata cəlb edilmişdir. Lakin alimin “Lətifələri” və “Folklor və publisistika” əsəri tədqiqata cəlb edilməmişdir. Sədnik müəllimin “Sədnik Paşa Pirsul-tanlının lətifələri” iki hissədən ibarətdir. Onun kitabının birinci hissəsini prof. Xəlil Yusifli toplayıb nəşr etdirmişdir.¹ Sədnik Paşa Pirsultanlının lətifələri və onun şəxsiyyəti haqqında söz açan prof. Xəlil Yusifli yazır:

- Azərbaycanda Molla Nəsrəddin ənənələrini bu gün də uğurla davam etdirən adamlar az deyildir. Onlardan biri də tanınmış folklorçu-alim Sədnik Paşa Pirsultanlıdır. Çox vaxt onun söhbətində, baxışında, yerləşində incə bir təbəssüm və

¹ “Sədnik Paşa Pirsultanlının lətifələri”. Toplayanı və tərtib edəni: prof. Xəlil Yusifli. I kitab, Gəncə, Ağah. 2005

yumor hiss olunur. Sədnik müəllim hər şeyə, hər kəsə, sözə, hadisəyə, hərəkətə incə bir təbəssümlə yanaşmağı bacaran adamdır. Onun beyni, bəlkə də ən dəqiq işləyən kompüterdən də dəqiq işləyir, lazım olan hədəfi vaxtında tapıb ona atəş açmağı bacarır. O, olan yerdə vaxtın necə keçdiyi bilinməz, onu bir dəfə görə, söhbətlərinə bir dəfə qulaq asan, onu dönə-dönə bir də görmək istəyər, bir də söhbətlərinə qulaq asmağı arzulayar.

İkinci lətifə kitabımda olan lətifələri toplayan dos. S.İbrahimli yazır: “Görkəmli folklorşünas alim, şair, publisist S.P.Pirsultanlı onlarca samballı elmi monoqrafiya və dərsliyin, bir çox şeir kitablarının müəllifidir. Eyni zamanda o, 50 ildən artıqdır ki, şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini toplamaq, nəşr, tədqiqat və təbliğ etməklə məşğuldur. Milli folklorumuzun ayrı-ayrı janrlarına aid olan saysız-hesabsız nadir söz inciləri məhz S.P.Pirsultanlının fədakar əməyi sayəsində geniş oxucu

kütlələrinin istifadəsinə verilmiş və özünün əsil elmi qiymətini almışdır.

S.Pirsultanlı el arasında həm də özünün duzlu-məzəli söz-söhbətləri, şən, şux zarafatları və hazırcavablığı ilə məşhurlaşmışdır. Bu günlərdə S.Pirsultanlının lətifələrdən ibarət ilk kitabı (“S.Pirsultanlı lətifələri”, Ağah, 2005) oxucuların mühakiməsinə təqdim olunmuşdur.¹

Biz görkəmli alimin gülüş payından II kitabı yumor sevənlərə ərmağan edir və inanırıq ki, S. Pirsultanlı gələcəkdə yeni-yeni lətifələri ilə oxucuları sevindirəcək”.

Həmçinin S.Pirsultanlı bu kitablardan əvvəl “Gəncəbasar lətifələri”ni toplayıb nəşr etdirmişdir. Həmin kitaba Unnu Ağcanın (1880-1965), Karağan Usubun (1886-1958), Dabravol Qasımın (1903-1973) lətifələri daxil edilmişdir.²

¹ “Sədnik Paşa Pirsultanlının lətifələri”. Toplayanı və tərtib edəni: dos. Sahib İbrahimli. II kitab, Gəncə, Ağah. 2005

² “Gəncəbasar lətifələri”. Toplayanı və tərtib edəni: prof. Sədnik Paşa Pirsultanlı, Gəncə, Ağah. 2005

S.P.Pirsultanın uzun illərdən bəri toplamaqda olduğu Naxçıvan, Şəki-Şirvan lətifələri də tamamlanmaq üzrədir. Yəqin ki, yaxın vaxtlarda onlar da nəşr olunacaqdır. Şəki lətifələrindən bir örnək... Bir gün bir şəkili atını bazara satmağa çıxarır. At sahibi öz şəkilisinə deyir:

-Mənim atımı təriflə, qoy satılsın

Şəkili at sahibinə deyir:

- Keçən bazar Daşüz yaylasında bu atla bir ceyranı basdırdın, ətindən qıpqırmızı kabab çəkdin, adamları başına yığıb ləzzətlə kababdan yediniz. İndi o adamları çağır atını tərif eləsin.

Yerbə-yerdən dillənirlər.:

-Ayə, ceyran basan at budur? İkiqat qiymətinə atı alırlar. At sahibi deyir:

-Atımı tərifləmədin, gördünmü necə aldılar?

O biri şəkili deyir:

-Ay çiyini...Hələ tərifləmədim? Sənin atın nə zaman ceyran basmışdır?

Naxçıvan və Şirvan lətifələrində də belə dəyərli nümunələr çoxdur.

Yəqin ki, gələcəkdə “XX əsr lətifə yaradıcılığı və Sədnik Paşa Pirsultanlı” adlı dissertasiya işi yazılıb müdafiə ediləcəkdir. Bunu ona əsasən deyirik ki, XX əsrdə yaranan lətifələri toplayıb nəşr etdirən də, yeni lətifə örnəkləri yaradan da S.P.Pirsultandır. Bundan əlavə, S.P.Pirsultanlının “Folklor və publisistika” əsərində toplanmış analitik yazılar, oçerklər də tədqiqata möhtacdır.

Sədnik Paşa Pirsultanlının (Paşayev Sədnik Xəlil oğlu) qısa tərcümeyi-halı

1. Paşayev Sədnik Xəlil oğlu.
2. Pirsultanlı.
3. Şair.
4. Filologiya elmləri doktoru, professor.
5. 1988-ci ilin dekabr ayının 30-da “Əmək veterani”, 1992-ci ilin may ayının 4-də “Əməkdar Mədəniyyət işçisi”, 2007-ci ilin yanvar ayında “Qabaqcıl Təhsil işçisi”, Türkiyə Cumhuriyyəti Kültür Bakanlığının “Teşəkkür belgesi”-ni almışdır.
6. 20 may 1929-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Daşkəsən rayonunun Qazaxyolçular kəndində anadan olub.
7. 1946-cı ildə “Daşkəsən” qəzetində “Zəfər bayramı” adlı ilk şeiri çap olunub.
8. Natamam orta təhsilini Qazaxyolçular kəndində, orta təhsilini Dəstəfur internat məktəbində alıb. 1950-ci ildə H.B.Zərdabi adına Kirovabad Dövlət Pedaqoji

İnstitutunun (indiki Gəncə Dövlət Universitetinin) birinci kursuna qəbul olunub, 1954-cü ildə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fakültəsini bitirib.

9. 2004-cü ildən AYB-nin üzvüdür.

10. 1955-ci ildən 1970-ci ilə qədər “Yeni Daşkəsən” (Daşkəsən), “Mübariz” (Goranboy) və “Yenilik” (Kəlbəcər) rayon qəzetlərində redaktor, “Kirovabad kommunisti” qəzetinin məsul katibi işləyib. 1970-ci ilin oktyabr ayında H.B.Zərdabi adına Kirovabad Dövlət Pedaqoji İnstitutuna müsabiqə yolu ilə müəllim qəbul olunub, baş müəllim, dosent vəzifələrində işləyib. Hal-hazırda Gəncə Dövlət Universitetinin professorudur.

11. 1993-cü ildə Ankarada keçirilən “İpək yolu uluslararası xalq ədəbiyyatı simpoziumu”nda və Nevşehirdə keçirilən “Hacı Veli Bektaş”i” törənində məruzəçi kimi çıxış edib.

1955-ci ilin iyul ayından “Bilik” cəmiyyətinin, 1960-ci ilin iyun ayından Jurnalistlər Birliyinin, 1989-cu ilin aprel ayından Aşıqlar Birliyinin, 1998-ci ilin oktyabr ayından Azərbaycan Vətən Müharibəsi Veteranlar Birliyinin (fəxri), 2003-cü ilin iyun ayından Yeni Azərbaycan Partiyasının, 2004-cü ilin aprel ayından Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

12. Almaniya Avropa Türk-İslam Birliyinin dəvəti ilə “Yunus İmrəyə sevgi ili” kutlamalarında məruzəçi kimi çıxış edib, Türkiyədə elmi konfraslarda və simpoziumlarda iştirak edib, İranda yaradıcılıq səfərində olub.

13. 2007-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının Əməkdar müəllimi”, 2009-cu ildə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunub.

14. Kitablarının siyahısı

1. Lalə, Aşıq Bəsti. Gənclik, Bakı, 1969, 55 səh, 10.000 nüsxə.
2. Yaşayan əfsanələr, Gənclik, Bakı, 1973, 78 səh, 4.000 nüsxə.
3. Xəstə Qasım, Gənclik, Bakı, 1975, 64 səh, 2.200 nüsxə.
4. Yurdumuzun əfsanələri, Bakı, 1976, 45 səh, 30.000 nüsxə.
5. Nizami və folklor, Bilik, Bakı, 1976, 65 səh, 2.500 nüsxə.
6. Yanardağ əfsanələri, Gənclik, Bakı, 1978, 160 səh, 20.000 nüsxə.
7. Azərbaycan xalq yaradıcılığının inkişafı, Bilik, Bakı, 1981, 40 səh, 1000 nüsxə.
8. Nizami və xalq əfsanələri, Gənclik, Bakı, 1983, 128 səh, 4.000 nüsxə.
9. Bayatılar (toplayanlar: V.Vəliyev, S.Paşayev), Yazıçı, Bakı, 1985, 200 səh, 40.000 nüsxə.
10. Azərbaycan əfsanələrinin öyrənilməsi, Bilik, Bakı, 1985, 70 səh, 500 nüsxə.

11. Azərbaycan xalq əfsanələri, Yazıçı, Bakı, 1985, 285 səh, 50.000 nüsxə.
12. Azərbaycan mifoloji mətnləri, Elm, Bakı, 1988,
13. (toplayanlar Sədnik Paşayev, Maqbet Əhmədov, Arif Rəhimov, Arif Acalov), 180 səh, 25.000 nüsxə.
14. Azərbaycan folkloru və aşıq yaradıcılığı (dərs vəsaiti), Azərbaycan Dövlət Universiteti Nəşriyyatı, Bakı, 1989, 88 səh, 500 nüsxə.
15. Azərbaycan xalq dastanlarının tədrisinə dair (metodik göstəriş), Bakı, 1989, 48 səh, 500 nüsxə.
16. XIX əsr Azərbaycan aşıq yaradıcılığı (dərs vəsaiti), Azərbaycan DPI-nin nəşriyyatı, Bakı, 1990, 98 səh, 500 nüsxə.
17. Öz səsim (şeyrlər), İdeya nəşriyyatı, Gəncə, 1990, 72 səh, 500 nüsxə.
18. Azərbaycan xalq söyləmələri, Yazıçı, Bakı, 1992, 211 səh, 10.000 nüsxə.
19. Pirsultan bulağı (şeyrlər), Elm, Bakı, 1994, 110 səh, 1000 nüsxə.
20. İnciçiçəyim (şeyrlər), Gəncə, 1996, 100 səh, 500 nüsxə
21. Karağan Usubun lətifələri, Gəncə, 1997, təkrar 2000, 2001, 37 səh, 1000 nüsxə.

22. Xalqın söz mirvariləri, Azərnəşr, 1999, 110 səh, 500 nüsxə.
23. İlahi bir səs (şeyrlər), Gəncə, 1999, 110 səh, 500 nüsxə.
24. Unnu Ağcanın lətifələri, Ekologiya nəşriyyatı, Gəncə, 1999, 60 səh, 500 nüsxə.
25. Ağdabanlı şair Qurban, Gənclik, Bakı, 2000, 177 səh, 500 nüsxə.
26. Dabrovol Qasımın lətifələri, «Əsgəroğlu», Gəncə, 2001, 62 səh, 200 nüsxə.
27. Yəhya bəy Dilqəmə el-oba məhəbbəti, Bakı, Ağah 2001, 105 səh, 600 nüsxə.
28. Aşiq Bəsti “Bənövşələr” “Əsgəroğlu”, Gəncə, 2001, 80 səh, 300 nüsxə.
29. Heca vəznli şeir və mənzum atalar sözləri, Gəncə, Ağah, 2001, 110 səh, 200 nüsxə.
30. Heca vəznli tapmacaların inkişafı, AGAH nəşriyyatı, Gəncə, 2001, 110 səh, 300 nüsxə.
31. Azərbaycan eposunun əfsanə qaynaqları, Azərnəşr, Bakı, 2002, 102 səh, 500 nüsxə.
32. Qaraxanlı Künə Dəmirin lətifələri, Gəncə, «Pirsultan», 2002, 51 səh, 200 nüsxə.

33. Qamışlı şair Rüstəm, «Laçın qaya, çal yadıma düşəndə», Gəncə, «Pirsultan», 2002, 80 səh, 300 nüsxə
34. Yuxular olmasaydı, «Pirsultan», 2002, 60 səh, 150 nüsxə.
35. Ozan-Aşıq sənətinin nəzəri məsələləri, Bakı, Ozan, 2002, 208 səh, 250 nüsxə.
36. Ozan-Aşıq yaradıcılığına dair araşdırmalar, I cild, Gəncə, «Pirsultan», 2002, 203 səh, 150 nüsxə.
37. Ozan-Aşıq yaradıcılığına dair araşdırmalar, II cild, Gəncə, «Pirsultan», 2002, 230 səh, 100 nüsxə.
38. Bir içim nəğmə (şeyrlər), Gəncə, «Pirsultan», 2003, 70 səh, 100 nüsxə.
39. Heca vəznli bayatı və qoşma möcüzələri, Gəncə, «Pirsultan», 2003, 80 səh, 100 nüsxə.
40. Gəncəbasar lətifələri, Gəncə, «Agah», 2005, 201 səh, 300 nüsxə.
41. Bir çiçək də Vətəndi, Gəncə, 2005, 127 səh, 200 nüsxə.
42. Əsatirlər, əfsanələr, rəvayətlər (S.P.Pirsultanlı və digər müəlliflər), “Şərq-Qərb”, 2005, 304 səh, 2500 nüsxə.
43. Mir Cəfər Bağırov yaddaşlarda, «Pirsultan», Gəncə, 2005, 80 səh, 100 nüsxə.
44. Eldən-obadan eşitdiklərim, Gəncə, «Agah», 2005, 170 səh, 200 nüsxə.

45. Yıldızdağdan əsən külək, Gəncə, 2006, 100 səh, 200 nüsxə.
46. Azərbaycan Folkloruna dair tədqiqlər, Gəncə, 2006, 402 səh, 200 nüsxə.
47. Publisistika və folklor, Gəncə, 330 səh, 200 nüsxə.
48. Azərbaycan əfsanə və rəvayətlərinin ədəbi abidələrimizlə müqayisəli tədqiqi, Elm, 2007, 310 səh, 500 nüsxə.
49. Pirsultan Pınarı (Şeirlər), «Pirsultan», Gəncə, 2007, 666 səh, 100 nüsxə.
50. Saz nəfəsli şeirlərim, «Pirsultan», Gəncə, 2008, 121 səh, 200 nüsxə.
51. Aşıq Şəmşirin poetik aləminə səyahət, “Təknur”, Bakı, 2008, 295 səh, 500 nüsxə.
52. Azərbaycan türklərinin xalq əfsanələri, Azərənəşr, 2009, 427 səh, 200 nüsxə.
53. “Novruz-Qəndab” və digər məhəbbət dastanlarının müqayisəli tədqiqi, Azərənəşr, 2009 112 səh, 200 nüsxə.
54. “Aşıq Tifil Əsəd və Aşıq Ağbulaqlı Aqıl”, “Pirsultan” nəşriyyatı, 114 səh, 100 nüsxə.
55. “Qızıl beşik və Ana maral”, “Pirsultan” nəşriyyatı, 126 səh, 100 nüsxə
56. “Lilpar bulaq”, “Pirsultan” nəşriyyatı, 120 səh, 100 nüsxə

Kitabın içindəkilər

Ön söz 3

I FƏSİL

Sədnik Paşa Pirsultanlının poetik söz dünyası 7

II FƏSİL

Sədnik Paşa Pirsultanlının nəsr yaradıcılığı 56

III FƏSİL

Poemaların tədqiqi 81

IV FƏSİL

Payız çiçəkləri 86

Qasım Qırxqızlı

*Sədnik Paşa Pirsultanlının
bədii yaradıcılığı*

*Kompüter tərtibatçısı:
Turanə İmanova*

“PİRSULTAN” - 2010

Yığılmağa verilmişdir: 28.02.2010

Çapa imzalanmışdır: 15.03.2010

Qiyməti müqavilə yolu ilə

Tiraj: 100